

Brede blik op ruimte

Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit 2020

Colofon

Brede blik op ruimte
Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit 2020

Projectteam

Provincie Gelderland, Arnhem

Tekstbijdrage

Ko Jacobs, ArtEZ, Arnhem
Leonie Wendker, KAW, Groningen
Provincie Gelderland, Arnhem

Eindredactie

Provincie Gelderland, Arnhem

Fotografie

Goedele Monnens, Malden
Foto pagina 9: Jeremy Higginbotham / OMA

Vormgeving

Loep ontwerp, Arnhem

Druk

Coers & Roest, Arnhem

Oplage

600 exemplaren

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
We gaan voortaan integraal	6
Brede blikken	8
De essenties van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit	12
Twintig projecten	14
Kenniscentrum Sealing Valley	16
Tiny Forest	24
De Enk	32
Voedselbos Ketelbroek	40
Natuurpark Kronenkamp	48
Kipster b.v.	56
Batavierenpad Zuid	64
Bufferstroken 2.0	72
Joop Sarsplein	80
Crescent Park	88
Hattermerpoort	96
Landgoed Grootstal	104
Idylles Park Lingezen	112
Herstructurering tuinbouw Bommelerwaard	120
Natuurboerderij Wittenhorst	128
De Getijden	136
Traverse N348	144
PlantXperience Schoneveld Breeding b.v.	152
Turmac Cultuurfabriek	160
Rivier in de Stad	168
Verantwoording en dank	177

Voorwoord

Gelderland is de mooiste provincie van Nederland. Dat was zo, dat is zo en – als het aan mij ligt – dat blijft zo. Ik heb het geluk dat ik in deze unieke periode in de geschiedenis daar vanuit het Gelders bestuur een bijdrage aan mag leveren. Vanuit de portefeuille Ruimtelijke Ordening ervaar ik dat geluk, maar ook de obstakels en de kansen die daarbij horen, iedere dag. Ik zal u vertellen waarom. Pakweg een jaar of dertig, veertig geleden was het ruimtelijk inpassen van een nieuwe ontwikkeling nog relatief eenvoudig. Men nam een kaart van het gebied, zocht een geschikte plek uit met bijbehorende randvoorwaarden en ging aan de slag. Maar in de afgelopen decennia is er nogal wat veranderd, om nog maar te zwijgen over de stroomversnelling waarin we in 2019 en 2020 verzeild zijn geraakt! De uitdagingen van deze tijd – stikstof, extreem weer en droogte, klimaatverandering en een volksgezondheids crisis – kenden we niet eerder, laat staan in deze combinatie. De vragen die deze uitdagingen aan de samenleving stellen zijn ongekend. Tegelijkertijd bouwen we iedere dag aan Gelderland. We zoeken naar plekken om de komende tien jaar minstens 80.000 woningen te bouwen. Bedrijven willen zich vestigen in kantoren en op werklocaties. Gemeenten maken gezamenlijk plannen om op grote schaal zonne-energie en windmolens mogelijk te maken. En we willen – nee, moeten! – de natuur versterken en de biodiversiteit herstellen. Hoe kun je aan al die uitdagingen tegemoet komen, de schoonheid van Gelderland bewaren, en tegelijkertijd ontwikkelen, tegelijkertijd bouwen aan de toekomst? Die vraag wordt beantwoord door de deelnemers aan de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit.

We daagden de Gelderlanders uit. In Gelderland streven we naar een gezonde, veilige, schone en welvarende provincie langs de lijnen van Wonen, Vestigingsklimaat, Bereikbaarheid, Klimaatadaptatie, Biodiversiteit, Energietransitie en Circulaire Economie. Tegelijkertijd zien we dat onze ruimte schaarser wordt en de oude manieren van inpassen en ontwikkelen op hun eind lopen. De uitdaging: laat zien hoe u twee of meerdere van deze lijnen combineert in uw brede blik op de ruimte. Deze uitdaging gaven we vorm in de achtste Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit. Met resultaat. Een mooie en diverse verzameling projecten die alle op eigen wijze vertellen hoe verschillende ruimtelijke ambities zijn gerealiseerd. Soms groots en meeslepend, soms klein en bescheiden, altijd met trots en een sterke mate van betrokkenheid bij het gebied. De inzenders en wij zijn trots op deze projecten, hopelijk u ook. We hebben de projecten samengebracht in deze bundel, die u hopelijk aanmoedigt om samen met ons werk te blijven maken van onze leefomgeving, van onze provincie. Van ons mooie Gelderland.

Peter Kerris
Gedeputeerde Ruimte, provincie Gelderland

We gaan voortaan integraal

Elke editie van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit (GPRK) wordt gekoppeld aan een thema. In deze achtste editie is het thema Brede blik op ruimte. De bron hiervan ligt in onze provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland. Met deze visie gaan we voor een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Dit willen we bereiken met zeven grote veranderingsopgaven: energietransitie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, circulaire economie, economisch vestigingsklimaat, bereikbaarheid en woon- en leefomgeving. Met een brede blik willen we werken aan meerdere opgaven tegelijk, om zo meerdere ambities in de fysieke leefomgeving waar te maken. Dit kan in één of meerdere projecten of in één of meerdere gebieden. Maar is dat niet te veel gevraagd, zo'n integrale aanpak?

De uitvraag voor GPRK 2020 luidde: welke gerealiseerde projecten in Gelderland hebben succesvol bijgedragen aan de grote veranderingsopgaven? Projecten waarin werd gewerkt aan meerdere ambities zijn nog interessanter. En we willen weten hoe rekening is gehouden met de kwaliteiten van de leefomgeving. Kortom: we zochten projecten die we kunnen zien als voorlopers op de toekomst. Uit veertig ingezonden voorstellen via ons digitaal platform Sprekend Gelderland nomineerden we twintig voorbeeldige projecten voor de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit. Deze twintig projecten staan in dit boek, in woord en beeld. Zie pagina 14 voor een overzicht. We laten deze projecten graag zien, omdat het inspirerende voorbeelden zijn, waarvan we kunnen leren. Wat ons betreft echte smaakmakers. In de 'portretten' lees je meer over doel en aanpak en de prachtige foto's laten resultaten zien.

Ondanks al deze integrale projecten met een brede blik, lijken in het algemeen toch de min of meer sectorale initiatieven de hoofdmoot te vormen van de ruimtelijke ordening in ons land. Projecten die zich in principe richten op één ambitie. Daar is niets mis mee. Het geeft een aangename helderheid in de planologische gang van zaken. Immers, alle mogelijke initiatiefnemers moeten nu eenmaal af en toe een overzichtelijk belang nastreven. Een privaat belang, een publiek belang of een mooie combinatie van beide. Het gaat bijvoorbeeld om een bedrijf vestigen, een natuurterrein aanleggen, een woonwijk uitbreiden, een zonnenveld inrichten en ga zo maar door. De sector wordt gediend met een goed afgebakende activiteit, waarbij vanzelfsprekend wordt gezorgd voor een passende sectorale kwaliteit. Zodat het bedrijfsgebouw doet wat het moet doen, natuurdoelen worden gehaald, er woonmilieus komen waar behoefte aan is en meters worden gemaakt in de opwekking van duurzame energie.

Maar niets staat los van elkaar of van zijn omgeving. Een bredere kijk op de zaak was al snel noodzakelijk, omdat een sectoraal initiatief te maken krijgt met allerlei factoren. Bijvoorbeeld bodemgesteldheid, milieuocondities, landschappelijke implicaties, stedelijke netwerken, maar ook bestuursculturen, maatschappelijke identiteiten en historische omstandigheden. We ontdekten de lagenbenadering: elk idee of initiatief kent meebepalende factoren. Brede blik op ruimte is ontstaan omdat we door-drongen raakten van die gelaagdheid en dat we niet alléén opereerden in onze drassige delta.

Maar op een bepaalde manier was het nog niet integraal. Eerder multisectoraal met oog voor vele facetten. De ruilverkavelingen werden land-inrichtingen waarbij de landbouwkundige structuur beter werd, en er aandacht was voor recreatie, water en natuur en milieu. Bij stadsvernieuwing ging het niet alleen om volkshuisvesting, maar ook om economische impulsen, beleving van openbare ruimte en bodemsanering. En allerlei omgevingsfactoren werden meegewogen. Maar is het al integraal of integraal genoeg? De term wordt veel gebruikt in de politiek, bij het maken van beleid: 'de oplossing van een bepaald probleem vraagt om een integrale aanpak'. En tegenwoordig wordt daar nadrukkelijk naar gestreefd. Het jargon ligt om de hoek: inzetten op meervoudig ruimtegebruik, koppelkansen benutten, bereiken van win-win-situaties. Ga er maar aan staan: werken aan volledigheid, op en in de grond, in de lucht en op en in het water.

Je kunt als initiatiefnemer behoorlijk chagrijnig worden wanneer je geconfronteerd wordt met allerlei aanvullende wensen, verplichtingen en adviezen vanuit de samenleving. Liefst in vraagvorm geformuleerd. In hoeverre draagt je initiatief bij aan de verbetering van de biodiversiteit? Welke maatregelen zet je in om duurzame opwekking van energie mogelijk te maken? Welke aanpassingen voer je door om de klimaatadaptatie mogelijk te maken? Hoe geeft jouw initiatief vorm aan circulaire economie en kan het overtuigend bijdragen aan duurzame kringlopen? Gaat jouw initiatief niet het economisch vestigingsklimaat negatief beïnvloeden? Zit het de bereikbaarheid niet in de weg en vormt het geen bedreiging van de woon- en leefomgeving? Toch zit hier een enorme uitdaging. Maak van je initiatief een integraal initiatief. Dat meerdere (soms tegenstrijdige) ambities tegelijk waarmaakt. Deze manier van handelen levert je een breed, mooi en rijk plan op, verbonden aan de opgaven van deze tijd en aan mensen om je heen. Alleen, wie bepaalt de mate van integraliteit? Dat vraagt om sterke betrokkenheid en draagkracht vanuit de gehele samenleving.

Om te zorgen voor een goede inrichting én een goede kwaliteit van de Gelderse leefomgeving, zo stelt onze provinciale omgevingsvisie, is breed kijken vereist. Zeker nu we zien dat de druk op de leefomgeving toeneemt door de vraagstukken waar we vandaag de dag voor staan. Breed in de zin van steeds weer verschillende belangen, waarden en (bovenregionale) mogelijkheden afwegen. En breed – en dat is prachtig – door telkens te vertrekken vanuit de unieke kwaliteiten van de Gelderse streken. Dat betekent dat naast werken aan kwaliteiten gekoppeld aan het initiatief, nadrukkelijk de uitdaging is om te werken aan gebiedskwaliteiten rondom het initiatief: ruimtelijk, landschappelijk, sociaal, cultureel, cultuurhistorisch, milieu- en gezondheidstechnisch. Het zijn deze kwaliteiten die bijvoorbeeld een woonwijk rekening doet houden met landschappelijke karakteristiek ter plaatse, een bedrijfsuitbreiding aanspoort tot versterken van milieuocondities van de omgeving of een natuurontwikkeling laat bijdragen aan cultuurhistorische waarden van een gebied.

Met andere woorden: we ontkomen niet aan een gebiedsgerichte benadering. Wat weer mooi aansluit bij de afwegingsprincipes uit de Nationale omgevingsvisie (NOVI) die kenmerken en identiteit van een gebied centraal stelt. Naast het zoveel mogelijk voorop stellen van het combineren van ruimtelijke functies boven het uitvoeren van eenvoudige functies. En dat ten alle tijden voorkomen moet worden dat negatieve implicaties van ons handelen worden afgewenteld op andere plaatsen en op toekomstige generaties.

Alles overziend: keuzes maken is onvermijdelijk, maar levert wel een mooier en gaver Gelderland op. Er bestaat geen vast recept voor een integrale aanpak. Al doende moeten we leren en het zal altijd uitdraaien op maatwerk. Goede voorbeelden helpen daarbij. Ook een goed gevulde gereedschapskist met waardevolle wenken om breed te kijken en integraal te handelen. Om je te laten gidsen, zie daarvoor de appendix Verbreed je blik op je leefomgeving.

Brede blikken

Het is alweer flink wat jaren geleden dat mijn kinderen met enige regelmaat naar een internet-filmpje van de improvisatieworkshop 'De lama's' keken, waarin cabaretier Ruben van der Meer als doventolk de live uitvoering van een liedje van Guus Meeuwis begeleidde. Vooral de gebarentaal bij de passage 'want die blikken in je ogen, zeggen alles tegen mij', zorgde iedere keer voor veel hilariteit: de doventolk deed met resolute gebaren alsof hij twee blikjes frisdrank opende en die in zijn ogen duwde.

De cartoonistische interpretatie van het woord 'blik' ligt bij het thema van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit (GPRK) niet voor de hand. Sterker, 'de brede blik', in enkelvoud, sluit het blik als metalen object uit. Toch is het een woord dat uitnodigt om er wat langer bij stil te staan: de blik. In het liedje van Guus Meeuwis wordt gesproken over 'de blik in je ogen' als een specifieke uitdrukking in de ogen die door een ander wordt waargenomen. Het is de manier waarop iemand een boze, verbaasde en, zoals Guus Meeuwis waarschijnlijk bedoelt, een verliefde blik kan hebben. De ogen worden sprekend voor de ander, de waarnemer. Het tegengestelde van sprekende ogen is een pokerface waarop niets valt af te lezen.

In de uitdrukking 'de brede blik' staan niet de sprekende ogen centraal, maar de ogen die waarnemen. Het gaat om wat de ogen zien. Het is een handeling van kijken. De blik opgevat als de manier waarop het kijken wordt beoefend, kent in de Nederlandse taal niet veel varianten. Naast de blik, die een actieve wijze van waarnemen impliceert, kennen we ook de oogopslag, de glimp en het staren. Dit laatste als een vorm van kijken zonder zien. Het is best wonderlijk dat we voor het zien, het zintuig dat zo centraal staat in onze samenleving, over zo weinig genuanceerde woorden beschikken.

De brede blik in het thema van de GPRK appelleert aan actief kijken, met focus, zonder tunnelvisie; een lezende, aftastende en verkennende blik die in beweging is, die heen en weer gaat, van boven naar beneden en van dichtbij naar veraf; een blik die zoekt naar wat er tussen de regels door nog meer te zien is.

De actieve, lezende blik is door de eeuwen heen geen vanzelfsprekendheid. Als we een uitstapje maken naar de geschiedenis van de schilderkunst, kunnen we in navolging van de Britse kunsthistoricus Norman Bryson (in zijn publicatie 'Vision and Painting, The Logic of the Gaze', 1983) zeggen dat de blik een paar eeuwen lang redelijk stevig was vastgezet. De beweeglijkheid van het kijken was een flinke periode behoorlijk beperkt. Dit was een gevolg van de introductie van het perspectief in de schilderkunst. De introductie en de ontwikkeling van het perspectief betekende in de vroeg Renaissance een geweldige stap in de natuurgetrouwe uitbeelding van de ruimte op het platte vlak. De onderlinge positie van mensen, gebouwen en andere objecten kon door de geometrische constructie van het perspectief nauwkeurig bepaald worden. De geometrische projectie van de driedimensionale wereld op het tweedimensionale vlak werd terecht ervaren als een revolutie in de schilderkunst.

Aan die geometrische constructie zit echter ook een consequentie die zich niet alleen in of 'achter' het platte vlak afspeelt, maar ook ervoor: om het perspectief goed te ervaren, moet het oog van de beschouwer zich precies op het goede punt bevinden. De geometrische constructie die de afbeelding op het platte vlak organiseert, heeft zijn tegenhanger vóór het schilderij: het oog kan maar op één plek de volledig overtuigende weergave van het perspectief waarnemen. Oftewel, in het perspectief is de blik vastgezet.

Op dat moment, in de vroege Renaissance, werd met de introductie van het perspectief afscheid genomen van de Middeleeuwse blik, die veel beweeglijker was. De Middeleeuwse schilderkunst hanteerde een andere beeldtaal; er golden andere regels bij het uitbeelden. Ook had het kijken als handeling andere spelregels. Dat wij soms moeite hebben om Middeleeuwse schilderijen en muurschilderingen te waarderen, komt mede doordat wij die oude spelregels niet meer hanteren. De kunsthistoricus Michael Baxandall noemde dat op een mooie manier: 'The Period Eye.' Je kijkt met de spelregels van een bepaalde periode en begrijpt daardoor op een betekenisvolle en esthetische manier wat is afgebeeld.

In de geschiedenis van de Westerse beeldende kunst correspondeerde - niet toevallig - de periode van 'de vastgezette blik' met de suprematie van de classicistische architectuur. Toen in de 19^e eeuw binnen de domeinen van de kunst en de architectuur de vraag werd gesteld naar de juiste uitdrukking van de eigen tijd, betekende dat het einde voor zowel het lijnperspectief als ordenend principe in de schilderkunst als voor het classicisme in de architectuur. De vraag naar de juiste uitdrukking van de eigen tijd kan worden gezien als het centrale thema in de nieuwe Periode Eye van de 19^e en 20^e eeuw. De nieuwe Periode Eye beperkte zich niet tot schilderkunst en architectuur, maar manifesteerde zich in de breedte van veel kennisvelden. De Franse filosoof Michel Foucault bestudeerde in de publicatie 'De geboorte van de kliniek' (oorspronkelijk 1963) de ontwikkeling van de nieuwe wijze van kijken in de geneeskunde. De ondertitel van het boek, 'Een archeologie van de medische blik', duidt dit goed aan. Op basis van veel verschillende documenten reconstrueerde Foucault de veranderingen in het medische kijken en diagnosticeren in de overgang van de 18^e naar de 19^e eeuw.

Dat deze nieuwe blik op allerlei andere maatschappelijke velden tot nieuwe ruimtelijke constellaties leidt, blijkt onder andere uit een later werk van diezelfde Foucault, 'Discipline, toezicht en straf' (oorspronkelijk 1975), waarin hij het ruimtelijk model van het panopticum analyseert. Het gebouwtype van de koepelgevangenis - met meerdere verdiepingen cellen geplaatst tegen de cirkelvormige buitenzijde en een toezichttoren in het midden van de ruimte - is de meest directe toepassingsvorm van het panopticum (maar is daarmee nog niet de meest geslaagde vorm voor een gevangenis). Het disciplinerende toezicht dat op basis van de panoptische blik kan worden uitgeoefend, komt in de ruimtelijke opzet van ziekenhuizen, gestichten en penitentiaire instellingen tot uiting.

De panoptische blik, de nieuwe manier van kijken, heeft een equivalent in de panoramaschilderijen die in de 19^e eeuw populair werden. Ook daar kijkt de beschouwer vanuit een centraal punt (of een centraal, cirkelvormig plateau) naar het panoramische schilderij. Deze panoramaschilderijen hebben een sterke ruimtelijkheid, maar de geometrische constructie van het lijnperspectief uit de classicistische periode is voor deze uitbeeldingsvorm te beperkt. Er worden andere uitbeeldingsconstructies toegepast om onze blik te begeleiden. De vastgezette blik komt in beweging en ontwikkelt zich tot een lezende, verkennende, brede blik.

Een intrigerend hedendaags voorbeeld van een dergelijke brede blik zien we op pagina 270-271 van de publicatie 'Countryside, A Report' (2020) waar Rem Koolhaas het landschap van Tahoe Reno Industrial Center (TRIC) overziet (zie afbeelding).

Countryside, The Future. Guggenheim Museum New York.

Hoewel het verleidelijk is de afbeelding op de intermenselijke posities te analyseren, wil ik me hier beperken tot het gegeven dat TRIC één van de achttien studies is die in deze publicatie worden gepresenteerd. Koolhaas (midden in beeld, op de rug gezien, zonder hoed), die gekarakteriseerd kan worden als de onderzoeker van de metropolitane conditie, van Bigness en Junkspace, maakt in het project Countryside de stap van de metropool naar het platteland. De blik van Koolhaas is hier letterlijk breed. Kenmerkend in dit verband is ook het slotessay van Koolhaas in de publicatie. De titel is ‘?’ en het bestaat uit 28 pagina’s met uitsluitend vragen. Het stellen van vragen in plaats van het geven van antwoorden is een vorm van zoeken, van het nog breder willen kijken en het pogen om dingen te zien die eerder nog niet in deze context werden waargenomen.

Een blik die nog een dimensie toevoegt, of die we misschien beter kunnen omschrijven als een blik die letterlijk en figuurlijk de diepte ingaat, wordt gepresenteerd door de Britse auteur Robert Macfarlane in zijn boek ‘Underland, A Deep Time Journey’ (2019). Macfarlane beschrijft op een fascinerende manier en met een prachtig taalgebruik zijn expeditie naar de wereld onder onze voeten. Hij daalt af in grotten op zoek naar onderaardse rivieren, kruipt door de catacomben onder Parijs, bezoekt hypermoderne laboratoria in verlaten mijngangen onder de Noordzee en laat zich neerdalen in een smeltgat van een gletsjer op Groenland. De rode draad in deze verhalen wordt niet alleen gevormd door zijn onderaardse verkenningen, maar ook door de ‘deep time’, de analyse van het ontstaan van al die ondergrondse ruimtes. Dit geldt ook voor de verhalen over de gletsjers waarvan de diepe lagen ijs minuscule capsules bevatten met de aardatmosfeer van tienduizenden, zo niet honderdduizenden jaren geleden.

De vertellingen van Macfarlane openen de ogen voor een dimensie van de tijd die in het dagelijks leven amper een rol lijkt te spelen. Het toont de aarde als een traag organisme dat continue in beweging en ontwikkeling is. Zelfs de gesteenten en de massieve ondergrond zijn niet onbeweeglijk. De permafrost, die zijn naam dankt aan het beeld van het eeuwige ijs, kent inmiddels een dooigrens die steeds verder opschuift. Dit leidt binnen die tijdsdimensie tot een angstaanjagend beeld van een versnellend proces van zeespiegelstijging en de klimaatverandering.

Met diezelfde urgentie spreekt Floris Alkemade, de rijksbouwmeester, ons aan in zijn indringende essay ‘De toekomst van Nederland’ (2020). De ondertitel geeft het essay het karakter van een manifest: ‘De kunst van richting veranderen’. Alkemade doet een dringend appèl op ons om onszelf de vraag te stellen wie we willen zijn en welke kant we met elkaar op willen. Eén ding is duidelijk, als we op dezelfde weg als nu doorgaan, laten we een spoor van verwoesting achter. Dit verwoordt hij in drie doemscenario’s die zich nu reeds voltrekken: de afname van de biodiversiteit, de wereldwijde temperatuur- en zeespiegelstijging en de ontwrichtende werking van de digitale media. Zelfs op de kleine schaal van Nederland, zegt Alkemade, kunnen we de koers van deze wereldwijde bedreigingen veranderen als we ingrijpende keuzes durven te maken.

De urgentie in het essay van Alkemade herinnert aan het rapport dat een kleine vijftig jaar geleden de eerste wereldwijde oproep was om een stuk voorzichtiger met de aarde om te gaan, ‘Grenzen aan de groei’ (1972) van de Club van Rome. In dit rapport wordt, zoals de titel al zegt, nadrukkelijk beargumenteerd dat een onbelemmerde groei van de industrialisatie en de wereldbevolking tot een wereldwijde catastrofe zou leiden. Wie het rapport nu leest, herkent elementen uit de toenmalige context, maar tegelijkertijd zijn een aantal ontwikkelingen die het rapport adresseerde nog steeds actueel. Behalve de genoemde industrialisatie (die we nu benoemen in termen van kooldioxide-uitstoot) en de snelle bevolkingsgroei worden de ongelijke verdeling van welvaart en voeding, de uitputting van niet-hernieuwbare grondstoffen en de vervuiling van het milieu onderzocht. Deze elementen werden in een toentertijd vooruitstrevend en complex computermodel gestopt dat

speciaal voor dit doel was ontwikkeld. ‘To our knowledge it is the only formal model in existence that is truly global in scope’, vermeldt de inleiding van het rapport. Hoewel dit computermodel op dat moment het meest volledige softwareprogramma zal zijn geweest, is het tevens de achilleshiel gebleken. Zoals ieder model is het een vereenvoudiging gebaseerd op een beperkt aantal parameters. De uitkomsten van de rekenmodellen in het rapport werd door een flink aantal fijnslippers onder vuur genomen. Terugkijkend vanuit onze positie in 2020 lijken ze daarbij voor een groot deel de centrale boodschap (die ook met gezond verstand te bedenken was) terzijde te hebben geschoven.

Alkemade neemt in zijn essay een positie in voorbij het rapport van de Club van Rome. Er is geen sprake meer van mogelijk grenzen die in beeld komen; we zijn de grens al over, er zijn drie actuele bedreigingen voor de wereld. Evenmin is er bij Alkemade sprake van een ‘global equilibrium’, een evenwichtstoestand die de Club van Rome nastreefde. Alkemade is duidelijk: we moeten nú van richting veranderen, willen we het tij nog keren.

Het kompas waarop Alkemade wil varen, is de solidariteitsvraag, zoals hij het zelf noemt. Solidariteit tussen bevolkingsgroepen en generaties, leidend tot toekomstgericht ketendenken voor een duurzame toekomst in plaats van korte termijn rendementsdenken. Varen op het kompas van de solidariteit vraagt om een brede blik. Een blik die om zich heen kijkt naar inrichting van de ruimte om ons heen, de stad, het platteland, de natuur, de waterlopen in hun samenhang; een blik ook die in de tijd kijkt, vooruit naar wat we de komende generaties willen bieden en achteruit om te leren wat goed en fout is gegaan; een blik in de ondergrond om te bestuderen hoe we de ecologie kunnen herstellen en wat we nog allemaal kunnen leren van rijke systemen als het wood wide web.

Door het College van Rijksadviseurs werd in 2018 een voorschot genomen op de mogelijke opbrengsten van die brede blik in het document ‘Panorama Nederland’. Het bestaat uit een verbeelding van vier thema’s – de wateropgave, het boerenland, de verstedelijking en de energietransitie – in een panorama zoals we het eerder als 19^e eeuws fenomeen tegenkwamen, een illustratie met alle ruimtelijke opties en ideeën in een doorlopend beeld van 360 graden.

De stap van Panorama Nederland naar de GPRK van 2020 is misschien niet groot maar wel veelbetekenend: het is de stap van de tekentafel naar de testsites, van een geïdealiseerde ruimtelijke verbeelding naar concrete en zichtbare projecten. Bij de GPRK zien we projecten die deels gerealiseerd zijn, deels in ontwikkeling. Er zijn nogal wat projecten waarvan de huidige stand een halteplaats is in een langdurig vormingsproces. De zeven thema’s die bij de GPRK als uitwerking van de brede blik zijn benoemd, zijn nauw verbonden met de centrale vraagstukken die we eerder tegenkwamen: wat zijn geslaagde ruimtelijke uitwerkingen voor een vorm van solidariteit waarbij wij de actoren zijn en waarvan de resultaten voor onze kinderen ook waardevol zijn?

Dit is de kernvraag naar de noodzaak van de brede blik. Het is de vraag die met regelmaat door het hoofd van Macfarlane spookt, die de GPRK in andere bewoordingen ook aan ons stelt en die ons aanzet tot een met scherpheid en alertheid geladen brede blik: zijn wij goede voorouders?

Ko Jacobs
Directeur ArtEZ Academie van Bouwkunst Arnhem

De essenties van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit

Zo'n twintig jaar geleden, met het verschijnen van de vijfde Nota op de Ruimtelijke Ordening, werd het begrip ruimtelijke kwaliteit populair. In het ruimtelijk domein werd het steeds belangrijker om de kwaliteit van de ons omringende leefomgeving goed te bekijken en analyseren. Het werd gebruikelijk om ruimtelijke kwaliteit te definiëren door telkens te spreken over gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde van een ruimte of gebied, en deze drie aan elkaar te verbinden. Deze drieslag heeft tot op de dag van vandaag zijn betekenis niet verloren. De provincies gingen enthousiast aan de slag om ieder op een eigen manier vorm en inhoud te geven aan de ambitie die ruimtelijke kwaliteit oproept: de kwaliteit van de leefomgeving borgen en ontwikkelen. Provincie Gelderland doet dat bijvoorbeeld door integrale gebiedsontwikkeling, bredere beleidsvoering en te werken met kernkwaliteiten. Maar we benadrukken ook het belang van dialoog voor een goede ruimtelijke kwaliteit.

Kwaliteit is het resultaat van een beoordeling of waardering, om het maar eens heel algemeen te zeggen. In het geval van ruimtelijke kwaliteit gaat het om de beoordeling of waardering van een plek, gebied of zelfs een hele streek, én van een ruimtelijk initiatief of plan (of de resultaten van het plan). Het gaat erom hoe plan en die ruimtelijke context op elkaar inwerken. Daarbij komt dat beoordelen en waarderen een subjectieve component in zich hebben. Immers, als iemand iets mooi vindt hoeft de ander dat niet te vinden. De een vindt het passend in het landschap, de ander niet, of ziet op z'n minst een aantal negatieve gevolgen die gecompenseerd zouden moeten worden. De een gaat voor monofunctionaliteit, de ander voor multifunctionaliteit en vindt het over het algemeen beter om aan meerdere ambities te voldoen. Kortom, om de subjectiviteit te kunnen gebruiken en te zorgen voor iets van objectiviteit is de intersubjectiviteit uitgevonden. Laat de subjecten, de mensen, met elkaar in gesprek gaan. Door zo'n dialoog ontstaat een beeld van kwaliteit. Hopelijk een gezamenlijk beeld of op z'n minst een werkbaar beeld dat ten goede komt aan de optimale inrichting van de leefomgeving.

Het is in deze context dat we in 2005 de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit (GPRK) zijn gaan voorbereiden. Om in 2006 te starten met de eerste editie van een tweejaarlijks terugkerend fenomeen. Inmiddels zijn we acht edities verder. Voor de Gelderse prijs zijn vijf met elkaar samenhangende essenties te onderscheiden.

Inventariseren van goede voorbeelden. Academisch nadenken over ruimtelijke kwaliteit is prima, maar het werkt sterk om omgevingsbeleid te voeden en verbeteren met concrete voorbeelden. En dan het liefst projecten die klaar zijn. 'Kijk, zo dragen we bij aan een mooie provincie.' Het ligt voor de hand om elkaar te bevragen op geslaagde en voorbeeldige projecten waar je trots op bent en waar anderen iets van kunnen leren. Gericht zoeken aan de hand van een thema geeft focus aan de prijs.

Thema's van acht edities GPRK

2006	Nieuw Gelderland
2008	Functieverandering in stad en land; Mooi Gelderland
2010	Ruimte voor nieuwe maatschappelijke functies; Samen leven in Gelderland
2012	Bouwen aan identiteit
2014	Ademruimte voor stad en dorp
2016	Gebieden met passie
2018	Landschap nieuwe stijl
2020	Brede blik op ruimte

Documenteren en ontsluiten van goede voorbeelden. Het is fijn om terug te kunnen vallen op goede voorbeelden. Geslaagde projecten die als een mooie verzameling zijn gedocumenteerd, analoog in een boek of digitaal op een website. Een bijzondere collectie. Zo werken we aan een 'gedeeld geheugen' en een 'navolgbare praktijk', wat voortdurend een bron mag zijn voor inspiratie. Bij elkaar opgeteld geven alle ingezonden en genomineerde projecten een beeld van waar Gelderland voor staat.

Dialoog voeren over ruimtelijke kwaliteit. Zoals hierboven al is aangegeven, ruimtelijke kwaliteit is een podium waarop het goede gesprek plaatsvindt over onze leefomgeving. Hoe we die gebruiken, beleven en klaarmaken voor de toekomst. Deze dialoog, met betrokkenen en andere omstanders geeft inzicht in wat mensen belangrijk vinden, hoe ze aan de slag zijn gegaan, waar de energie en de passie zit. En als we uitkomen bij wat we kunnen opvatten als trots, dan hebben we in ieder geval een basis voor kwaliteit te pakken. Deze toewijding mag zichtbaar zijn in een prijstraject.

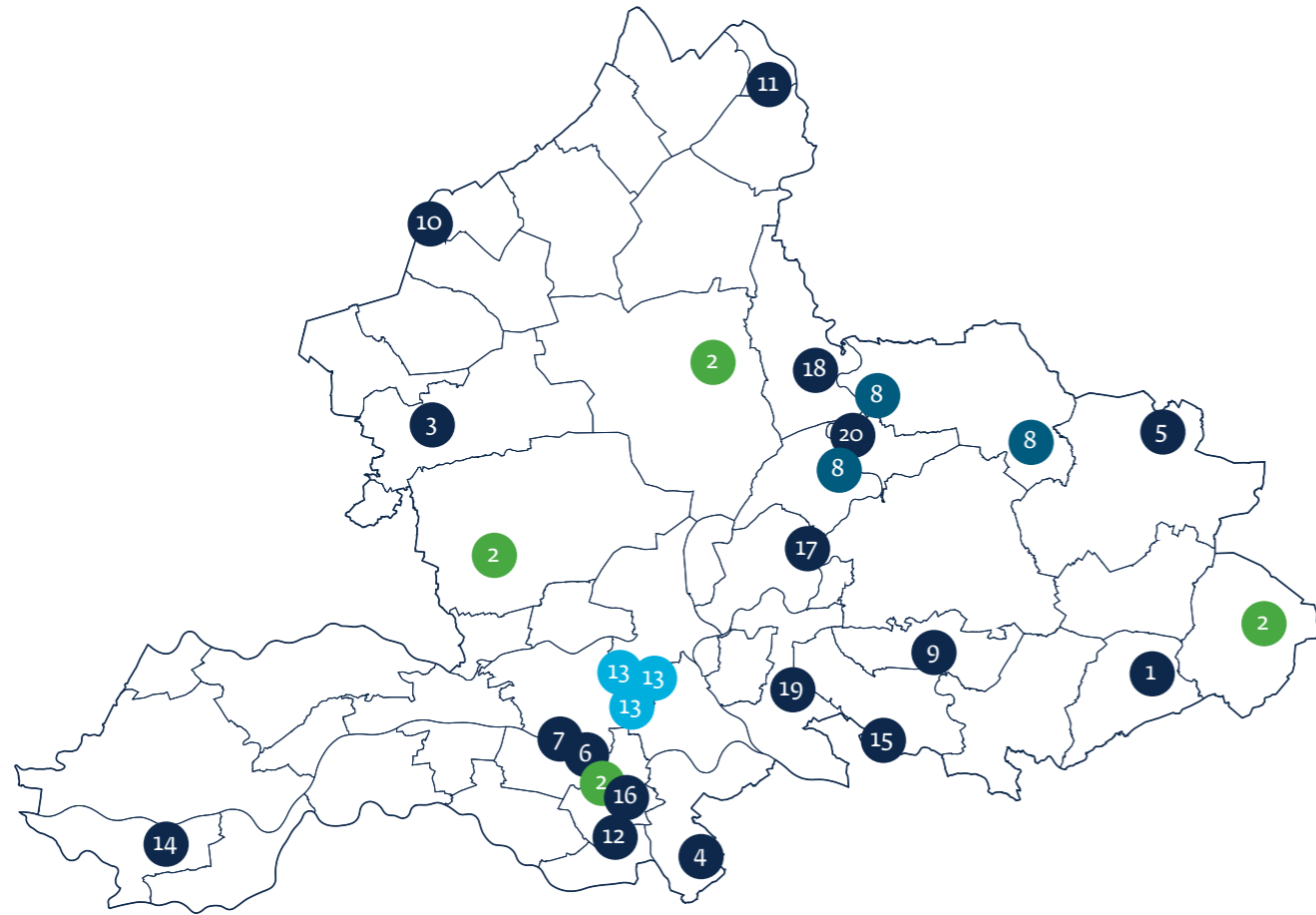
Oefenen in beoordelen en waarderen. Bij een prijs ontkom je er niet aan om ingezonden projecten en de daaraan gekoppelde doelstellingen, planprocessen en resultaten te beoordelen en te waarderen. Bij beoordelen hoort een zekere mate van strengheid en bij waarderen gaat het er juist om de positieve aspecten te benoemen. Het komt erop neer dat je precies onder woorden weet te brengen wat je ervan vindt. Ook als een project minder goed is geslaagd. Dit vraagt om oefening, zowel binnen de provinciale organisatie als daarbuiten. Een externe onafhankelijke jury gaat ons voor in het beoordelen en waarderen.

Waardering uitspreken. Hier ligt de kwintessens van elke prijs, namelijk dat de prijsuitschrijver publiekelijk haar waardering uitspreekt. In eerste instantie richting de winnaars, maar natuurlijk ook richting alle deelnemers aan de prijs. Bij de GPRK is dit aan het college van Gedeputeerde Staten van Gelderland. We vieren als het ware samen wat is gelukt in ons ruimtelijk domein. Daarmee is prijzen uitreiken altijd een feestje.

Niet alleen Gelderland heeft een prijs voor ruimtelijke kwaliteit. Provincie Fryslân heeft vanaf 2010 de Anita Andriesenprijs en provincie Noord-Brabant heeft sinds 2014 de Brabantse Stijlprijs. Beide prijzen zijn (ongeveer) driejaarlijks. Het zou mooi zijn als meer, of alle provincies een dergelijke prijs zouden uitreiken. Op nationaal niveau is de Gouden Piramide een soort prijs voor ruimtelijke kwaliteit.

Met de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit zorgen we dat er aandacht is en blijft voor ruimtelijke kwaliteit. Door goede voorbeelden te verzamelen dragen we positief bij aan de dynamiek van de ruimtelijke ontwikkelingen in Gelderland en aan de dialoog over de kwaliteit van de leefomgeving.

Twintig projecten

7 Batavierenpad Zuid | p. 64

8 Bufferstroken 2.0 | p. 72

9 Joop Sarsplein | p. 80

10 Crescent Park | p. 88

11 Hattemerpoort | p. 96

12 Landgoed Grootstal | p. 104

13 Idylles Park Lingezegen | p. 112

14 Herstructurering tuinbouw Bommelerwaard | p. 120

15 Natuurboerderij Wittenhorst | p. 128

1 Kenniscentrum Sealing Valley | p. 16

2 Tiny Forest | p. 24

3 De Enk | p. 32

16 De Getijden | p. 136

17 Traverse N348 | p. 144

18 PlantXperience Schoneveld Breeding b.v. p. 152

4 Voedselbos Ketelbroek | p. 40

5 Natuurpark Kronenkamp | p. 48

6 Kipster b.v. | p. 56

19 Turmac Cultuurfabriek | p. 160

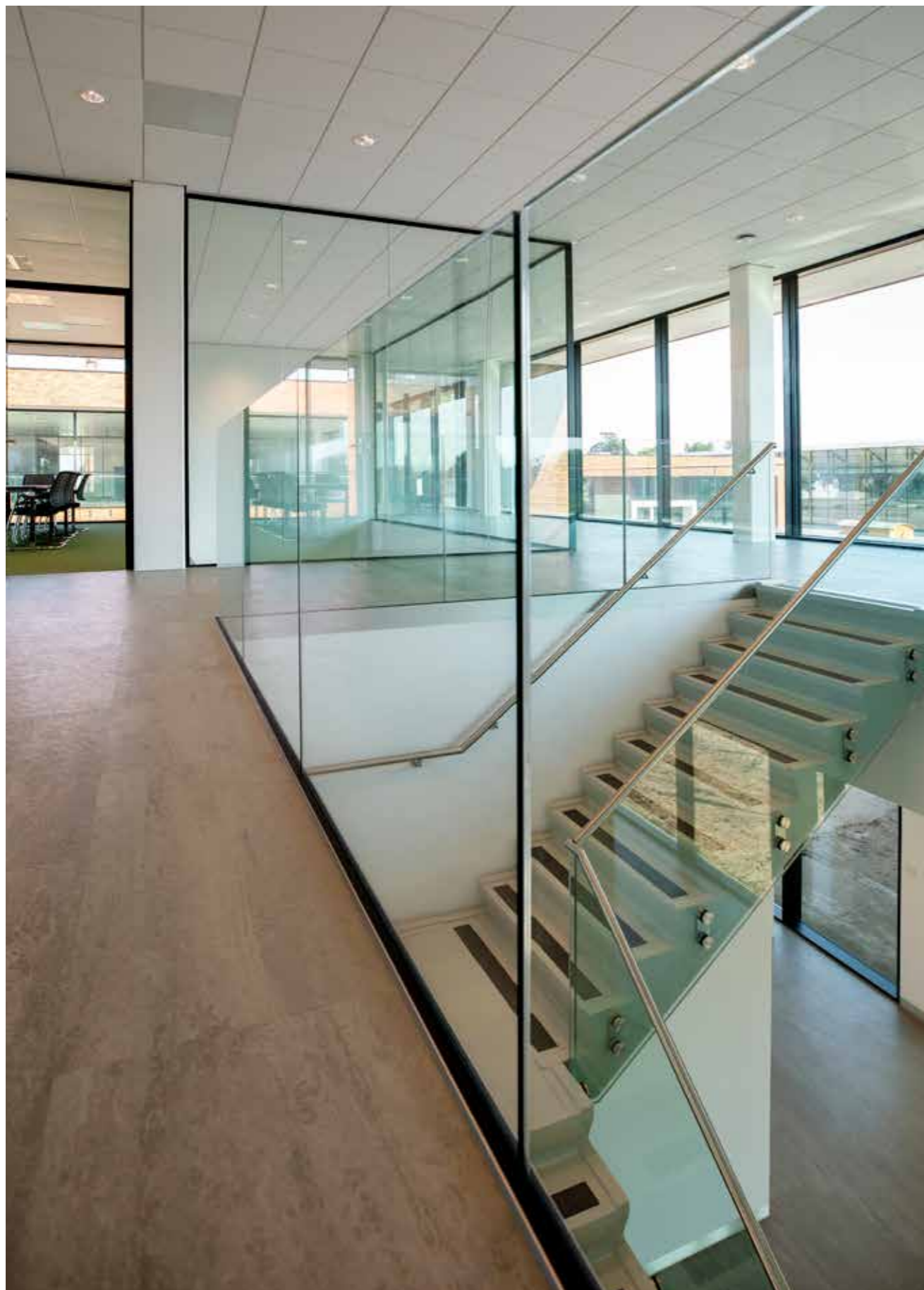

20 Rivier in de Stad | p. 168

Kenniscentrum Sealing Valley

Het tweede leven van een oud bedrijventerrein met groen accent en in verbinding met naastgelegen stationsomgeving. Aan de rand van het centrum van Aalten.

Innovatieve werkcampus als visitekaartje

Beele Engineering BV uit Aalten heeft op een terrein van circa vijf hectare fase 1 van het Kenniscentrum Sealing Valley gerealiseerd. Sealing Valley is een educatief kennis- en trainingscentrum. Op de campus zijn ook faciliteiten voor Research & Development (R & D) en productie van innovatieve producten op het gebied van brand- en vluchtveiligheid en bescherming tegen water, gas, corrosie en andere calamiteiten.

De gehele campus, gelegen nabij het centrum en aan het spoor tegenover het station, groeit in drie fasen uit tot een complex van gebouwen in een open groene setting die past bij de omgeving. De groene omgeving is vrij toegankelijk voor publiek. Voor gemeente Aalten biedt het project een unieke kans om ter plaatse het verouderde bedrijventerrein te herstructureren. Op het terrein waren een voormalige kalverslachterij en houtproductiebedrijf gevestigd. Met name de opstallen van de kalverslachterij stonden al jaren leeg en maakten een desolate indruk, goed zichtbaar vanaf het station en voor de nabij gelegen woningen. Rijd je nu per trein Aalten binnen, dan zie je keurige gebouwen verspreid in een groene omgeving. De campus vormt de nieuwe entree van Aalten, sluit aan op de openbare ruimte en draagt bij aan een eenduidige uitstraling van de omgeving.

Het project bestaat uit diverse gebouwen, met elk zijn eigen faciliteiten. In fase 1 werden vijf gebouwen gebouwd:

- ontvangstgebouw met faciliteiten voor presentaties en trainingen, een showroom en een experience center. Doelgroepen zijn marktpartijen en onderwijsinstellingen
- trainingscentrum, onder andere gericht op producttoepassing
- R & D met kantoren
- pilotplant om producten verder te ontwikkelen
- productionplant

Bij de buiteninrichting is rekening gehouden met aanwezige elementen, zoals entree, opstelplaatsen en paden. Deze zijn met duurzame materialen en werkwijzen op een groene en duurzame manier verwerkt in het groenplan voor de buitenruimte. Bijzonder is de parkachtige inrichting van een groot deel van de bedrijfskavel. Met elementen als strakke boomgroepen, wadi's en olopend talud als groene tribune rond een kleine podiumplaats. De Industriestraat is heringericht en het openbaar groen bij het stationsgebouw is verbeterd.

De campus is een initiatief met het oog op de toekomst. De gebouwen hebben een geringe ecologische voetafdruk met een BREEAM-certificering klasse Excellent. Het terrein is geheel uitgewerkt volgens de principes van NL Greenlabel. Zo worden duurzame materialen gebruikt, zijn er inheemse planten en faunavoorzieningen en wordt regenwater opgevangen. Het gebied krijgt na de aanleg dan ook het 'Gebiedslabel' van NL Greenlabel.

De ontwikkeling heeft een belangrijke spin-off voor de samenleving en nabije omgeving. De ligging van de Beele Campus tegenover het station en scholengemeenschap Schaersvoorde biedt mogelijkheden om hoogopgeleiden aan te trekken. Ook zorgt deze voor betrokkenheid van het bedrijf bij het middelbaar (technisch) onderwijs in gemeente en regio.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Inzetten op herstructurering of revitalisering van bestaande bedrijventerreinen als vorm van duurzaam ruimtegebruik
- Zorgen voor een groene omgeving rondom bedrijvigheid: openbaar toegankelijk, prettig verblijven en weer opladen of tot rust komen
- Impuls geven aan de omgeving, gebied wordt weer entree met positieve uitstraling

Ingrediënten voor een goed proces

- Verwerven van gronden door gemeente en na sloop en bouwrijp maken overdragen ten behoeve van de ontwikkeling van de campus
- Het terrein in zijn geheel overdragen en herstructureren, wat een voortvarende en vlotte aanpak opleverde
- Behouden van huidige en toekomstige werkgelegenheid voor de gemeente
- Rekening houden met omgeving, mens, plant en dier volgens de NL Greenlabel-werkwijze; duurzame aanpak van planvorming, uitvoering en beheer
- Omwonenden vanaf het begin betrekken bij het project

Blik op de toekomst

- Ambitie om het Europese kenniscentrum te worden op het gebied van brand- en vluchtveiligheid en bescherming tegen water, gas, corrosie en andere calamiteiten
- Blijven voldoen aan de criteria van NL Greenlabel

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Aalten
Naast het station van Aalten

Periode van realisatie

2016 - 2020

Inzender

Gemeente Aalten

Betrokken partijen

Provincie Gelderland

Ontwikkelaars

- Gemeente Aalten
- Beele Engineering

Ontwerpers

- John Velthuis, architect
- Nico Wissing, tuin- en landschapsarchitect
- De Hofmeesters, tuin- en landschapsontwerp

Tiny Forest

Bijdragen aan toegankelijk en educatief groen in en nabij de stad, klein maar fijn, gericht op participatie. Al in diverse Gelderse steden gerealiseerd.

Elke buurt zijn eigen minibos

Een Tiny Forest is een dichtbegroeid inheems bos ter grootte van een tennisbaan. Het draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, natuureducatie en -beleving, sociale cohesie, burgerbetrokkenheid, welzijn en gezondheid. Kortom: een klein bos met een groots effect op de ruimtelijke kwaliteit. IVN Gelderland wil dat elke buurt zijn eigen minibos krijgt. Zo komt de natuur voor iedereen dichterbij.

Door verstedelijking, digitalisering en ons drukke bestaan is de kloof tussen mens en natuur groter dan ooit. Een Tiny Forest in de buurt zorgt voor een gezondere leefomgeving en brengt buurtbewoners dichterbij elkaar. Dit bos is een prettige plek voor insecten, vogels en kleine zoogdieren, én voor mensen. Een Tiny Forest wordt geplant door betrokken buurtbewoners en schoolkinderen.

Het bos wordt geadopteerd door een basisschool of kinderopvang uit de buurt, die het bosje minstens maandelijks gebruikt voor buitenactiviteiten. Bij elk bosje is een buitenlokaal met zitplaatsen voor ongeveer dertig kinderen. Hier leren ze onder andere meer over de Nederlandse natuur. Dit buitenlokaal wordt ook gebruikt als ontmoetingsplek voor de buurt en kleinschalige wijkactiviteiten. Voor kinderen en buurtbewoners een prettige, gezonde plek om elkaar te ontmoeten.

Een minibos in je buurt zorgt bovendien voor verkoeling op warme dagen, meer natuur in de eigen omgeving, waterberging bij zware regenval en verbetering van de luchtkwaliteit. Om dit preciezer in beeld te krijgen onderzoekt Wageningen Environmental Research het effect van de Tiny Forests op biodiversiteit, hittestress, waterberging en CO₂-opslag.

Een Tiny Forest stimuleert biodiversiteit: het bos van 200 m² bestaat uit zo'n dertig tot veertig verschillende inheemse soorten bomen en struiken. Deze trekken weer insecten en vogels aan. Bij onderzoek van Wageningen Environmental Research zijn in Tiny Forests van een paar jaar oud maar liefst 595 dier- en plantensoorten gevonden. Bij de locatiekeuze is één van de eisen dat het Tiny Forest minimaal tien jaar kan blijven staan.

In de gemeenten Apeldoorn, Nijmegen en Winterswijk zijn inmiddels vijf Gelderse Tiny Forests aangelegd: Het Groene Bos (Apeldoorn), Het Buur(t)bos (Apeldoorn), Wolfsbosje (Nijmegen), Het Biezenbos (Nijmegen) en Pelkbos (Winterswijk). In Ede is dit jaar gestart met de ontwikkeling van twee Tiny Forests. In totaal is op de vijf locaties 1.700 vierkante meter inheems bos aangelegd. Er zijn 5.162 bomen geplant, door tientallen volwassen buurtbewoners en 490 kinderen. Op de vijf locaties zijn in totaal veertig leerkrachten getraind in het geven van buitenlessen.

Bijdragen aan ambities

- Klimaatadaptatie
- Biodiversiteit
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Creëren van een prettige en groene ontmoetingsplek en een levendig buitenlokaal voor scholen
- Vergroten van de biodiversiteit, in het bijzonder in het stedelijke gebied
- Natuurbeleving dichterbij brengen; een Tiny Forest voor de deur prikkelt de nieuwsgierigheid en geeft mensen de kans om inheemse natuur in de eigen leefomgeving te ontdekken en daarover te leren
- Vergroten van de waterbergingscapaciteit, verbeteren van de luchtkwaliteit en tegengaan van hittestress
- Zorgen voor positief effect op gezondheid en welzijn; meer natuur in de buurt kan zorgen voor minder stress en stress-gerelateerde klachten

Ingrediënten voor een goed proces

- Beginnen met startgesprek en sluiten van samenwerkingsovereenkomst met de gemeente
- Werven van initiatiefnemers (bewoners, scholen, verenigingen)
- Locatie selecteren (zoeken van een gebied nabij de initiatiefnemer(s) dat voldoet aan technische en sociale criteria)
- Organiseren van kick-off met initiatiefnemers en scholen
- Werken aan buurtparticipatie: informeren, organiseren van ontwerpessies, opstellen beheer- en beleefplan
- Overgaan tot adoptie door school met gastlessen, workshops voor leerkrachten en Tiny Forest Ranger-programma
- Organiseren van feestelijke plantdag en overdragen van het minibos

Blik op de toekomst

- Blijvend bijdragen aan meer betrokkenheid van inwoners bij natuur, groen en landschap en aan meer bomen en bossen in dorpen en steden
- Er op aansturen dat elke Gelderse gemeente minimaal één Tiny Forest heeft
- Meer werken aan draagvlak voor het Tiny Forest vanuit de buurt en haar bewoners en aan eigenaarschap van betrokken initiatiefgroep of school
- Tiny Forest als methode (beproefd stappenplan en begeleiding vanuit IVN) breder inzetten om kinderen en bewoners zelf verantwoordelijkheid te laten nemen voor het realiseren, beheren en gebruiken van natuur in de stedelijke omgeving

Projectinformatie

Ligging in gemeenten

Apeldoorn, Ede, Nijmegen en Winterswijk
Binnen de bebouwde kom

Periode van realisatie

2018 - 2021

Inzender

IVN Gelderland

Betrokken partijen

- Lokale organisaties zoals:
- Buurt- of wijkverenigingen
- Basisscholen
- Middelbare scholen
- Vrijwilligers van de lokale IVN-afdeling

Ontwikkelaars

- Buurtbewoners als initiatiefnemers
- Gemeenten
- IVN-Gelderland

Aannemers

Lokale hoveniers

De Enk

Een nieuw en markant woon-
buurtje: energieneutraal, gasloos,
groen en landschappelijk. Dicht
tegen het centrum van Barneveld.

Nieuw eigentijds woonmilieu met een eigen gezicht

De Enk: een unieke buurt met 24 energieneutrale en gasloze woningen waar 'groen wonen' het sleutelwoord is. Er zijn 38 bomen blijven staan en er is veel nieuw groen aangelegd. Het plan is geïnspireerd op het lokale landschap, met houtwallen, enken en omzoomde erven, waardoor een enk centraal in het plan ligt. Met een eigentijds woonmilieu draagt het bij aan de woonkwaliteit van Barneveld, centraal gelegen in de Gelderse Vallei.

Op de locatie stond een schoolgebouw waarvan de school is gefuseerd met een andere school. Het terrein was niet echt onderdeel van de wijk en bevond zich min of meer op een geïsoleerd 'eiland' in het stedelijk weefsel van Barneveld. Door omvorming naar een woonbuurt is het nu openbaar toegankelijk voor iedereen in de omgeving: voor een rondje langs het water, door gebruik te maken van de fietsroute middendoor als schakel tussen het centrum en de zuidzijde van Barneveld of om te spelen op de grote enk.

Er zijn woningen in een breed segment toegevoegd aan het binnenstedelijk milieu van Barneveld. De architectuur is geïnspireerd op de landelijke omgeving. Royale kappen met lage gootlijn bepalen het beeld. Vanuit welke hoek je ook naar het plan kijkt, de woningen hebben altijd een eigen gezicht en een aantrekkelijke uitstraling. De woningen liggen ongeveer een halve meter boven het openbaar gebied op licht verhoogde terpen omzoomd door hagen, en zijn hierdoor nog beter zichtbaar. In de gevel is gewerkt met donkergekleurd houtachtig materiaal, dat mooi aansluit bij de groene omgeving en doet denken aan de zwarte schuren in het landschap van de Gelderse Vallei. Door de verkaveling, variatie in positionering en alzijdige oriëntatie van gevels onderscheiden de woningen zich van de omliggende bebouwing.

Groen wonen is het uitgangspunt. De Enk wordt omzoomd met een prachtige, groene singel met grote bomen en een openbaar wandelpad rondom. Langs dit pad zijn diverse speelplaatsen. De bestaande bomen langs de singel zijn zorgvuldig ingepast, waardoor het een volwassen uitstraling heeft. Van de bomen die er al stonden, staat een aanzienlijk deel, zelfs de grootste exemplaren, in de tuinen van bewoners.

Regenwater trekt de bodem in en wordt opgevangen in het gebied. Het buurtje wordt in het noorden, oosten en westen begrensd door water. Aan de zuidkant ligt een wadi die water vertraagd afvoert naar het oppervlaktewater. Het water stroomt zichtbaar door het gebied naar deze wadi. Dit element zorgt ervoor dat de verhoogde enk los ligt van zijn omgeving en na heftige regenval omringd wordt door water.

Het is een hele duurzame buurt. De woningen zijn energieneutraal en gasloos. De woningen worden verwarmd met een warmtepomp. Deze heeft een individuele gesloten bron. Elke woning is daardoor geheel zelfvoorzienend en niet afhankelijk van een collectief bronsysteem. Bij het ontwerp en de aanleg van de openbare ruimte en het civiele werk zijn de aanwezige materialen zo veel mogelijk hergebruikt.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Biodiversiteit
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Met de ruimtelijke, stedenbouwkundige uitstraling van de woonbuurt verwijzen naar de landschappelijke karakteristieken van de Gelderse Vallei (landschapselementen zoals bomen en boomgroepen, hagen, hoogteverschillen, greppels en 'keuterboerderijen' met schuren) en dit bijvoorbeeld vertalen naar materiaal van verharding, detaillering van gebouwen, keuze voor soort beplanting en opnemen centrale open ruimte
- De totale ontwikkeling heeft gezorgd voor een ontstening van het gebied (minder verharde oppervlakte), duurzame afwatering (met wadi's), energiezuinige woningen en een groene omgeving die een bakermat is voor biodiversiteit
- Gebruikmaken van materialen met een natuurlijke uitstraling, wat verwijst naar lokale ambachtelijkheid en historische ontwikkeling

Ingrediënten voor een goed proces

- Uitschrijven van een tenderprijsvraag door gemeente
- In eerste ronde globale plannen ontvangen en ontwikkelaars selecteren
- In volgende ronde – waarin breed samengestelde ontwerpteam aan de slag waren – de winnende inzending kiezen
- Uitwerken van de plannen in nauwe samenwerking met de gemeente
- Opstellen van bouw- en inrichtingsplan
- In schetsparade voorstellen doen voor het ontwerp van de tuinen van de toekomstige bewoners

Blik op de toekomst

- Tijd gunnen zodat het woonbuurtje 'groeit'; het gebied moet in gebruik worden genomen en in de harten worden gesloten van bewoners en omgeving, het groen mag (naast de al bestaande bomen) groeien en voller worden

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Barneveld
In het stedelijk gebied van Barneveld

Periode van realisatie

2016 - 2020

Inzender

Bosch Slabbers, landschapsarchitecten

Betrokken partijen

- Gemeente Barneveld
- Buurtplatform
- Toekomstige bewoners

Ontwikkelaar

Bolton Ontwikkeling

Adviseur

SWECO, ingenieurs

Ontwerper

Onix, architecten

Aannemer

Bolton Bouw

Voedselbos Ketelbroek

Inspirerende bijdrage aan duurzame en robuuste voedselproductie. In het buitengebied van gemeente Berg en Dal, nabij De Horst ten oosten van Groesbeek.

Een smakelijke en natuurrijke voedselakker in het landschap

Voedselbos Ketelbroek is geslaagd als aansprekend voorbeeld om landbouw en natuur te verzoenen. Op een kale, identiteitsloze akker is de natuur overtuigend teruggekeerd. Andere resultaten: wateropslag, koolstofbinding, schoolmoestuin, openbaar wandelpad en heel veel smakelijke oogsten. Van Ketelbroek word je blij. Na alle terechte zorgen over klimaat en verlies van biodiversiteit wordt hier getoond dat er echt wat aan te doen is.

Het landschap aan de voet van de stuwwal in het Rijk van Nijmegen toonde van oudsher een combinatie van natte natuur en landbouw. Een mozaïek-landschap, waarbij de afwisseling een hoge belevingswaarde bood. De agrarische schaalvergroting heeft letterlijk diepe sporen getrokken: vogels en insecten zijn verdwenen, de meeste boerenbedrijven hebben moeten stoppen. Een leeg platteland heeft geen toekomst. Een landbouwmethode die niet weerbaar is tegen klimaatextremen ook niet. Op het terrein van Voedselbos Ketelbroek worden landschappelijke kwaliteiten teruggebracht, en natuurherstel en waterberging gecombineerd met een aantrekkelijk agrarisch verdienmodel. En dan is het gebied ook nog weerbaar tegen extreme hoosbuien en extreme droogte en hitte. Het landschap krijgt weer een ziel.

Voedselbos Ketelbroek gaat over succesvol beproeven van de innovatieve landbouwmethode 'voedselbosbouw'. Het gaat om meerjarige teelt van bomen en struiken, gebaseerd op ecologische principes van een natuurlijk bos. Geen mest, geen gif. Vogels en insecten zijn onderdeel van het systeem. Natuur en landbouw komen bij elkaar. Daarnaast wordt gewerkt aan de opbouw van economische relaties in de regio, waarbij de verkoop van kwaliteitsproducten via korte ketens perspectief biedt voor de agrarische onderneming en voor consumenten die meer en meer een band met het landschap aangaan.

Een voedselbos is een vorm van 3-dimensionale landbouw: kruiden op de grond, bessen in struiken en bovenaan in bomen vruchten en noten. In Ketelbroek zijn 400 eetbare soorten te vinden. Van schijnaugurk en nashipeer tot peperbes, van mispel tot Japanse walnoot. Het is een polycultuur – oogt misschien chaotisch – maar levert meer voedselwaarde op dan een gemiddelde reguliere landbouwkavel.

Van begin af aan was het uitgangspunt helder: herstel van landschappelijke diversiteit combineren met diverse functies. Enkele voorbeelden. Het waterschap wilde zorgen voor meer waterberging en daarvoor kon Maatschap Ketelbroek grond inbrengen. De gemeente had ambities vastgelegd in het Landschapsontwikkelingsplan waarbij aangesloten kon worden. Een centrale notenlaan, een elzensingel en het openbare wandelpad sluiten aan bij het verkavelingsritme uit de negentiende eeuw. De schoolmoestuin heeft een eigen kamer in het landschap gekregen, de omzoming met een haag is op boomfeestdag samen met de kinderen aangeplant.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Zeldzame voedselsoorten keren terug in het landschap
- Verhogen van de belevingswaarde, voor bewoners en bezoekers van de regio
- Verbeteren van de waterhuishouding, door waterberging en herstel bodemfunctie
- Koolstofbinding in groeiende biomassa en fors gestegen gehalte organische stof in de bodem
- Aantoonbaar bijdragen aan klimaatrobustheid; weerbaar tegen extreme hoosbuien en extreme droogte en hitte

Ingrediënten voor een goed proces

- Een 'kale' kavel kopen
- Kennis oogsten bij betrokken personen en instanties, ideeën en contacten opdoen
- Samen met het waterschap ontwerp maken voor het voedselbos
- Zorgen voor de uitvoering en aanplant
- Wekelijks verse producten oogsten
- Rondleidingen geven
- Voorbeeldfunctie zijn voor boeren, burgers en buitenlui; de belangstelling van publiek en media is (bijna) overweldigend

Blik op de toekomst

- De voorbeeldfunctie verder voortzetten
- Via de Green Deal Voedselbossen samen met een groot aantal organisaties kennis delen en nagaan waar knelpunten in de regelgeving nog moeten worden opgelost om meer voedselbossen te realiseren
- Geïnteresseerde agrariërs die (deels) willen omschakelen ondersteunen, immers de urgentie is hoog, de landschapspijn en de klimaatcrisis vragen om meer projecten als Voedselbos Ketelbroek
- Onderzoeken hoe in voedselbossen de productie efficiënt en systematisch kan plaatsvinden; een vorm van rationalisatie doorvoeren

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Berg en Dal
Nabij De Horst ten oosten van Groesbeek

Periode van realisatie

Vanaf 2009

Inzender

Maatschap Ketelbroek (eigenaar en initiatiefnemer)

Betrokken partijen

- Waterschap Rivierenland
- Basisschool Op de Horst
- Gemeente Berg en Dal
- Wageningen University & Research
- Restaurant De Nieuw Winkel in Nijmegen
- Dorpshuis De Slenk
- Brouwerij Nevel Artisan Ales
- Green Deal Voedselbossen
- Stichting Voedselbosbouw

Ontwikkelaar

Maatschap Ketelbroek

Adviseur

Landschapsvereniging De Ploegdriever

Ontwerper

Wouter van Eck (Ketelbroek) in samenwerking met Jeroen Haas (Waterschap Rivierenland)

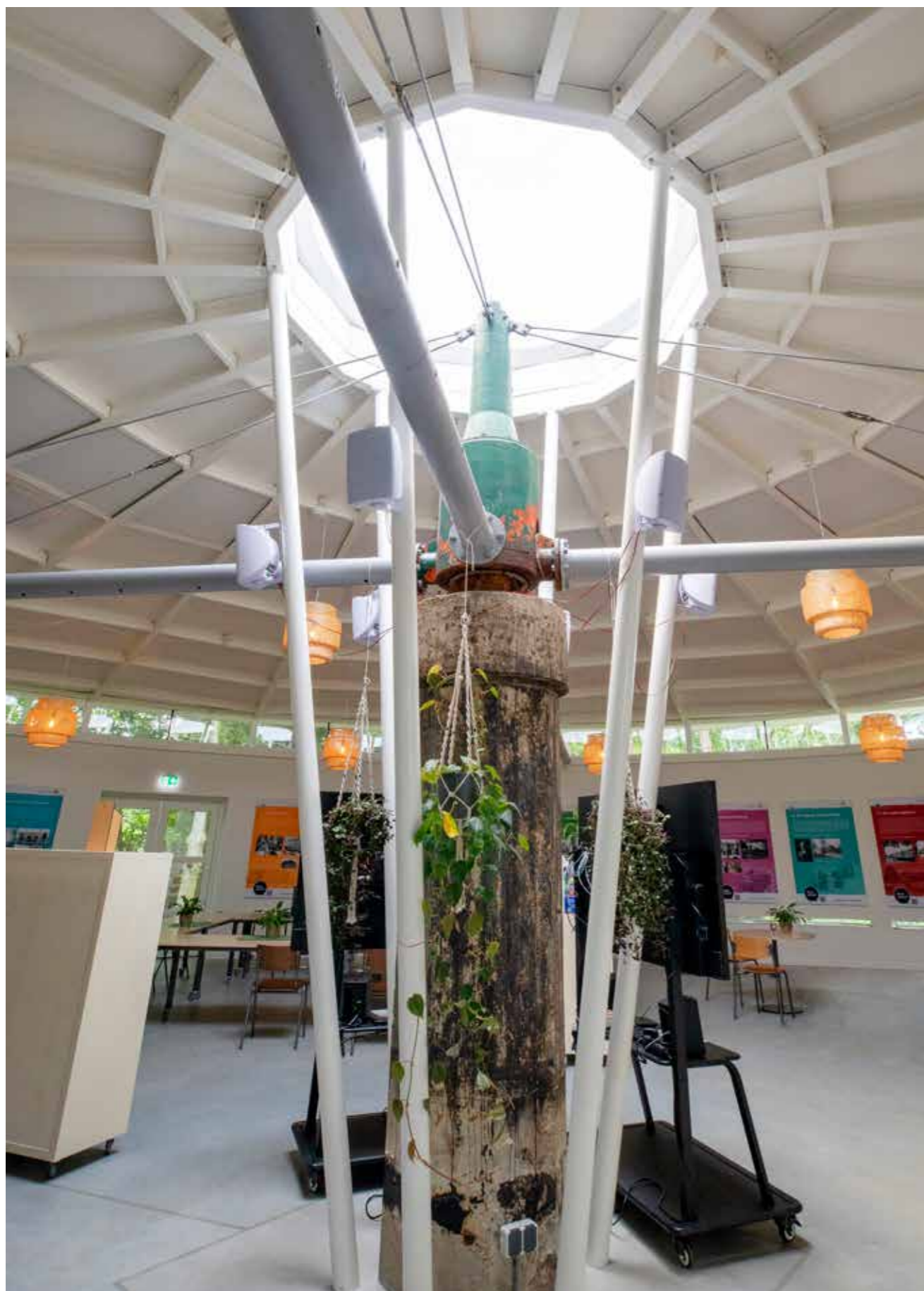

Natuurpark Kronenkamp

Een nieuwe invulling van terrein en gebouwen van de voormalige waterzuivering. Op loopafstand van het centrum van Neede, gemeente Berkelland.

Vrijwilligers geven groene kwaliteiten aan een verwaarloosde plek

De voormalige rioolwaterzuivering in Neede is door veel vrijwilligers getransformeerd tot een natuurpark van 2 ha, waarbij de acht bouwwerken een nieuwe bestemming hebben gekregen. Cultuurhistorie, ecologie, educatie en maatschappelijke functies komen samen op deze bijzonder inspirerende plek. Het park is open voor iedereen en verbonden met het naastgelegen Hofmaatpark.

Voorheen was het een onveilige en onzichtbare locatie, zonder betekenis voor de naaste en de ruimere omgeving. De voormalige waterzuivering stond op de nominatie om gesloopt te worden. Nu is het omgetoverd tot een verbindende en inspirerende locatie waar landschap, cultuurhistorie en natuur samenkomen. De door de natuur overwoekerde locatie is toegankelijk en veilig gemaakt. Hiermee is een bijzonder wandelgebied ontstaan aan de rand van Neede, waar de ontwikkeling van flora en fauna wordt gestimuleerd.

De door vandalisme beschadigde bouwwerken zijn (en worden) geconserveerd en hebben (en krijgen) een nieuwe functie. Een filter van 300 m² is geschikt gemaakt als ontmoetings- en bezoekerscentrum. Hier is de vleermuizenexpositie ondergebracht en de geschiedenis van Neede (canon) in beeld gebracht. Het centrum wordt daarnaast gebruikt voor activiteiten die gerelateerd zijn aan (sociale) cultuur, natuur, duurzaamheid en waterzuivering. Het centrale pompgebouw is gerenoveerd tot een tuinwerkplaats en een voormalige garage is ingericht als gereedschapsopslag. De voorgistingstank is geschikt gemaakt als vleermuizenwinterverblijf. De nagistingstank (met een oppervlakte van 75 m² en een hoogte van 8 meter, grotendeels ondergronds) wordt gerestaureerd en ontwikkeld tot 360-graden belevingstheater.

De buitenruimte is zo ingericht dat deze de biodiversiteit vergroot. Onder andere door de aanplant van bloeiende en besdragende bomen en heesters en bloeiende akkerranden en door de aanleg van schuil- en nestplekken voor vogels, kleine zoogdieren en insecten. Er zijn een vleermuizenomgeving met versterkte aanvliegroutes, beplanting die voedsel (insecten) oplevert, zomerverblijven en een winterverblijf. Bezoekers leren meer over de natuur door een expositie en de mogelijkheid tot het spotten van de beestjes, tijdens excursies bijvoorbeeld.

De locatie wekt zijn eigen energie op (zonnepanelen) en zorgt voor warmte (winter) en verkoeling (zomer) met een aardwarmtepomp. Andere uitgangspunten zijn hergebruik en samenwerken met de natuur. Zo is de aanwezige grondopslag gebruikt voor een heuvel, waardoor het 'stenen gedeelte' (gebouwen) is onderscheiden van het 'door de natuur overgenomen groene gedeelte'. In deze heuvel is een klein openluchttheater/klaslokaal en vanaf de punt van de heuvel kijk je uit over het achterliggende landschap.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Inrichten van de buitenruimte gericht op biodiversiteit gecombineerd met recreatie, educatie, ontmoeting, ontspanning en inspanning en daarmee verbeteren van de toegankelijkheid van de plek
- Hergebruiken van bestaande gebouwen van de voormalige waterzuivering, waarmee sloop van het markante, naorlogse object uit de wederopbouwperiode is voorkomen
- Zorgen voor eigen energievoorziening met zonnepanelen en warmtepomp

Ingrediënten voor een goed proces

- In 2015 willen voldoen aan de wensen van lokale natuur- en milieugroepen ('een stukje groen' en 'onderdak'); de voormalige rioolwaterzuivering die op de nominatie staat voor sloop?
- Maken van een plan door een (project)groepje vrijwilligers (met relevante professionele kennis); samenwerking was zo inspirerend dat het plan fors groeide
- Locatie in erfpacht uitgeven aan vrijwilligersorganisatie; Stichting Natuurpark Kronenkamp is gevestigd in 2017
- Verwerven van fondsen en subsidies; gereserveerd sloopbedrag ter beschikking
- Organiseren van betrokkenheid van en samenwerking met bewoners, onderwijsinstellingen en ondernemers
- Eind 2018 locatie voor toekomst borgen als gemeentelijk monument

Blik op de toekomst

- De mogelijkheden van de plek (informatie, educatie en recreatie) verder versterken en uitbreiden
- Versterken van natuur, onder andere door groene verbindingen te maken met landschapselementen in de omgeving en het achterliggende landschap; een weiland van 0,9 ha dat bij de locatie hoort wordt zo ingericht dat het de letterlijke verbinding vormt tussen het park en landschap
- Aanleggen van helofytenfilter om eigen water te zuiveren
- Gebouwen en installaties verder conserveren
- Een museum over rioolwaterzuivering ontwikkelen
- Natuurpark Kronenkamp meer bekendheid geven als bijzondere plek in de Achterhoek, aan de hand van een marketingconcept ontwikkeld door studenten van Hogeschool Saxion.

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Berkelland
Aan de rand van Neede

Periode van realisatie

2015 - 2020

Inzender

Stichting Natuurpark Kronenkamp

Initiatiefnemers

IVN Afdeling Oost Achterhoek
Stichting Vleermuizendorp Neede

Betrokken partijen

- Inwoners Neede
- Lokale verenigingen
- (Onderwijs)instellingen
- Ondernemers
- Gemeente Berkelland
- Waterschap Rijn en IJssel
- Provincie Gelderland
- Diverse fondsen

Ontwikkelaar

Stichting Natuurpark Kronenkamp

Ontwerpers

- Buro Collou, tuin en landschapontwerp
- Bouwtechnisch bureau Arjan Schutte
- Samen met buurtvertegenwoordigers en kinderen van de basisschool

Aannemers

- Friso Bouw
- Ten Hoopen Installaties
- Loon- en grondverzetbedrijf Olminkhoff

Kipster v.v.

Hightech kippenhouderij, mens-, dier- en milieuvriendelijk, en een nieuw landschappelijk elan. In het buitengebied ten noorden van Beuningen.

Het klimaatneutrale ei uit de meest mens-, dier- en milieuvriendelijke stal ter wereld

Kipster B.V. (opgericht in 2013) is gestart met als doel om Nederlands meest dier-, mens- en milieuvriendelijke eieren te gaan produceren. Om dat te bereiken is in september 2017 in Oirlo (Limburg) de eerste Kipsterkippenstal geopend. De Kipsterboerderij is een duurzaam alternatief voor de conventionele pluimveehouderij en is zowel goed voor mens, dier als milieu.

De eieren van de witte kippen uit de Kipsterstal in Oirlo worden verkocht door Lidl, waarmee de eigenaren een exclusief meerjarig contract hebben. Ook het vlees van de Kipsterhaantjes, broertjes van de hennetjes, wordt in de Lidl-winkels verkocht. Omdat de eerste Kipsterstal in Oirlo een succes bleek te zijn, wilde Kipster B.V. het concept uitbreiden met de bouw van nieuwe Kipsterstallen door heel Nederland. Zo liet Kipster ook een kippenboerderij met twee stallen bouwen in Beuningen. Het ontwerp van de stal is gebaseerd op de eerste Kipsterstal en is uitgerust met de nieuwste technieken op het gebied van milieu en dierenwelzijn.

De kip is een dier met behoeftes en instincten. Bij het ontwerp van de boerderij staan die centraal. Kippen zijn van nature bosvogels. Ze houden niet van open vlaktes en al helemaal niet van regen. Daarom is een natuurlijke bosrijke omgeving nabootst met veel afwisseling, daglicht en verse buitenlucht binnen. Rond de boerderij is voldoende uitloop (omheind en met een net overdekt).

Kipster maakt geen gebruik van landbouwgrond. De kippen worden gevoerd met nieuw, speciaal ontwikkeld kippenvoer dat komt uit reststromen uit de voedselindustrie. Het kippenvoer bestaat voor 95% uit restjes en 5% uit vitamines en mineralen. De CO₂-voetafdruk van een kilo Kipstervoer is 50% kleiner vergeleken met standaard kippenvoer.

In de boerderij is een voliëresysteem aangebracht, een grote en hoge ruimte waarin de kippen vrij rond scharrelen. Het systeem verspreidt een minimum aan fijnstof. Verder wordt in de binnentuin zo'n 40% fijnstof afgevangen. Voordat de lucht naar buiten gaat, wordt nog eens 75% afgevangen met een luchtwasser. Kipster ziet het als uitdaging om voortdurend te zoeken naar mogelijkheden om de uitstoot van fijnstof verder te verminderen of om fijnstof te voorkomen, zonder concessies te doen aan het kippenwelzijn.

Het zonnedak levert gemiddeld meer energie op dan wat er wordt verbruikt. Het overschot wordt terug geleverd aan het net. Er worden geen fossiele brandstoffen gebruikt.

De boer ontvangt een eerlijke prijs voor de eieren en de consument betaalt een eerlijke prijs in de supermarkt. De eieren worden op de boerderij verpakt en direct geleverd aan de supermarkt. De eierdoosjes zijn duurzaam, gemaakt van aardappelzetmeel, cellulosevezels en water. Dit vermindert de CO₂-voetafdruk ten opzichte van een gangbaar eierdoosje met zo'n 90%. Kipster gebruikt ook doosjes van 100% gerecyclede petflessen.

Bijdragen aan ambities

- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Innoveren en investeren in mens-, dier- en milieuvriendelijke dierhouderij; duurzame alternatieven ontwikkelen voor de conventionele dierhouderij
- Besparen op land door geen gebruik te maken van grond om voer te telen; deze grond 'teruggeven' aan natuur of mens
- Ontvangen van bezoekers (zakelijk en recreatief); iedereen is welkom in de ontvangstruimte met expositie
- Laten zien dat esthetiek en functionaliteit heel goed samen gaan (landschappelijke inpassing); de moderne vormgeving van de boerderij, het beplantingsplan rond de boerderij en alle technische installaties en silo's die aan het oog zijn onttrokken

Ingrediënten voor een goed proces

- Vier jaar werken aan conceptontwikkeling
- Samenwerken met diverse partijen: dierenbescherming, universiteit, veevoederindustrie en supermarkt
- Starten met eerste bedrijf in Limburg (2017)
- Opschalen van het bedrijfsconcept
- Opleveren van tweede hightech bedrijf in Beuningen

Blik op de toekomst

- Opschalen: het bedrijfsconcept is geschikt te maken voor stadslandbouw; door de modulaire opzet behoren boerderijen van 3.000 tot 120.000 kippen tot de mogelijkheden
- De wereldwijde belangstelling voor het bedrijfsconcept omzetten in contracten om in verschillende landen te starten met Kipster

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Beuningen
Ten noorden van Beuningen

Periode van realisatie

2013 - 2020

Inzender

Kipster B.V.

Betrokken partijen

- Wageningen University & Research
- WakkerDier
- Lidl
- Nijsen/Granico
- Gemeente Beuningen
- Provincie Gelderland

Batavierenpad Zuid

Snelfietspad, infrastructuur van de toekomst. Onder andere in het stedelijke gebied van Beuningen.

Een volwaardige, veilige en prettige fietsomgeving voor Beuningen

Omdenken, park en water benutten en persoonlijke aandacht. Dat zijn de drie hoofdeigenschappen die dit ruimtelijke project tot een breed gedragen succes maakten. De minister van transport van Noord-Ierland is zelfs persoonlijk komen kijken naar dit succesvolle fietsproject: snelfietsroutes tussen Beuningen en Nijmegen.

De snelle fietsroute Batavierenpad bestaat uit een zuidelijke en een noordelijke route. De zuidelijke route gaat dwars door Beuningen naar Winkelsteeg, Goffert en Heyendaal (Nijmegen). De noordelijke route loopt via de noordgrens van Beuningen en de Van Heemstraweg naar het centrum van Nijmegen. De snelle fietsroute sluit aan op routes vanuit Ewijk en Wijchen. Door de stadsbrug 'De Oversteek' in Nijmegen is er ook een aansluiting naar Lent.

Over de hele (zuidelijke) route is nieuw asfalt aangebracht. Vrijliggende fietspaden en fietsstraten (Dennenstraat) zorgen ervoor dat je lekker door kunt fietsen. Daarbij hebben fietsers op de snelle fietsroutes voorrang. Er zijn weinig kruisingen en de fietspaden zijn breed. De fietstunnel onder de weg Leigraaf is opgeknapt; je fietst hier over een nieuw bruggetje over water, onder de Leigraaf door. Verder gaat de route niet meer over het knooppunt bij Poort Neerbosch heen, maar eronderdoor. Dit maakt de route 600 meter korter, sneller en veiliger.

De snelle fietsroutes worden aangelegd om het forensen zo makkelijk mogelijk te maken om de fiets te pakken en naar hun werk te fietsen. Woon je tot 15 kilometer van je werk, dan is de fiets voor menig forens een goed vervoermiddel. Het is gezond, zowel voor lichaam als geest. Je bent goed bezig voor het milieu. De fiets is betrouwbaar: je weet hoe lang je over je rit doet en je hoeft niet bang te zijn voor vertraging door files. Heb je geen zin in een nat pak? Uit onderzoek blijkt dat het maar in 9% van de woon-werkritten regent.

Samen met de toenmalige Stadsregio Arnhem Nijmegen heeft gemeente Beuningen een volwaardig, deels nieuw, fietsnetwerk aangelegd in het dorp. Door omdenken en juist kansen te vinden in overgroeide en onaantrekkelijke delen, is het gelukt om goede en veilige fietspaden langs het water en door het park aan te leggen. Door Beuningen lopen verschillende watergangen die zorgen voor een mooi afwisselend beeld van water en huizen. De snelle fietsroute volgt het water een stukje en maakt fietsen zo afwisselend en aantrekkelijk. Dit alles zorgt voor een mooie aaneengesloten fietsroute door Beuningen, grotendeels vrijliggend van autoverkeer. Met aandacht voor een (sociaal) veilig gevoel door de gecreëerde openheid in het groen en ruimtelijk aanzien, zoals bij de fietstunnel onder de weg Leigraaf door heel goed zichtbaar is. Elk jaar gebruiken meer fietsers de route. Dit past uitstekend bij de mobiliteitsambities van stad (Beuningen/Nijmegen), regio en provincie.

Bijdragen aan ambities

- Klimaatadaptatie
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Nieuwe en aantrekkelijke (en snelle) ruimte creëren voor vervoer van de toekomst: de fiets
- Door omdenken nieuwe mogelijkheden zien: fietsen door het park in plaats van langs de (bestaande wijkontsluitings)weg
- De groenzone een meer open karakter geven door dichtgegroeide delen langs de route weg te halen
- Aanleg fietsroute zien als aanleiding voor aanwonenden om particuliere tuin- of schuttingprojecten aan te pakken en zo te werken aan een mooie omgeving

Ingrediënten voor een goed proces

- Na lancering van het programma kansen benutten voor aanleg van snelle fietsroutes
- Doen van haalbaarheidsonderzoeken en analyses
- Instellen van een actieve klankbordgroep; door persoonlijk en uitvoerig overleg, ontstaan kansen, ook in ontwerpfase
- Veel tijd inruimen voor specifieke doelgroepen, zoals basisschoolbesturen
- In detail kijken naar het aanwezige – en minimaal te behouden – groen
- Project uitvoeren in meerdere fases met goede lokale betrokkenheid, in samenspraak met de aanwonenden
- Snelfietsroute feestelijk openen (11 september 2017)
- Prominent onder de aandacht brengen (in 2017) op VeloCity, het grootste fietscongres ter wereld

Blik op de toekomst

- Fietsgebruik stimuleren en promotie van de snelfietsroute voortzetten; persoonlijke fietsverhalen onder de aandacht brengen
- Overleggen met verschillende gebruikersgroepen van het snelfietspad om conflicten te vermijden

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Beuningen
In de bebouwde kom van Beuningen

Periode van realisatie

2015 - 2016

Inzender

Gemeente Beuningen

Betrokken partijen

- Stadsregio Arnhem-Nijmegen
- Provincie Gelderland
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu
- Klankbordgroep van bewoners en basisschoolbesturen

Adviseur

Fietsersbond

Bufferstroken 2.0

Nieuwe landschapselementen dragen bij aan groenere leefomgeving. Reeds waarneembaar in het buitengebied van gemeenten Brummen en Lochem.

Er is altijd wel ergens plek voor een prachtige bufferstrook

Bufferstroken 2.0 zijn stroken tussen landbouwgrond en water die bestaan uit slimme aanplantssystemen van notenbomen en -struiken. Deze zorgen ervoor dat er minder schadelijke stoffen in het oppervlaktewater terechtkomen. Bufferstroken 2.0 leveren extra inkomsten op voor de ondernemer en dragen bij aan CO₂-vastlegging, klimaatadaptatie en eiwittransitie. Het concept is ontwikkeld door CropEye, een netwerkorganisatie die optreedt als kennis-makelaar en -ontwikkelaar en innovatieregisseur in de landbouw. De organisatie is actief op het grensvlak van agribusiness, energie en water.

Bufferstroken 2.0 zijn in eerste instantie stroken grond tussen een landbouwperceel en het daarnaast gelegen oppervlaktewater. De functie van deze stroken is om het water te beschermen tegen voedingsstoffen en gewasbeschermingsmiddelen die van de akkers spoelen door bijvoorbeeld regen. Zo dragen ze bij aan schoon grond- en oppervlaktewater. Daarnaast stimuleren bufferstroken de ontwikkeling van de natuur, landschap en ecologie. Droge bufferstroken zijn relatief gemakkelijk aan te leggen, zeker als de strook bijvoorbeeld bestaat uit gras en als rijpad gebruikt kan worden. Bufferstroken helpen bij het verduurzamen van het landbouwbedrijf.

Om de bufferstrook aantrekkelijker te maken voor agrariërs is bufferstrook 2.0 ontwikkeld. Het bijzondere aan deze bufferstroken is dat ze beplant worden met hazel- en/of walnotenbomen. Op de korte termijn zorgen ze voor extra inkomsten doordat de bomen vruchten geven, en op de langere termijn door de productie van waardevol notenhout. Juist bomen zorgen voor een positief effect in de bufferstroken. Ze houden nog meer stoffen tegen door hun ondergrondse wortelstructuur. De bomen op de bufferstroken functioneren als een filter en leiden zo tot een betere kwaliteit van oppervlaktewater.

De bomen dragen ook bij aan klimaatadaptatie en biodiversiteit. Ze verminderen de gevolgen van klimaatverandering en vergroten de (bodem) biodiversiteit. De bufferstroken dragen verder bij aan de eiwittransitie van dierlijk naar plantaardig eiwit (omdat er meer plantaardig voedsel wordt geproduceerd, kiezen consumenten daar vaker voor en minder voor vlees). Notenbomen leggen CO₂ vast (C-kringloop) en verfraaien het landschap.

Door het verkrijgen van ongeveer 10 jaar oude hazelaars ontstond de mogelijkheid een haalbaarheidstest uit te voeren en gelijk 'volwassen' bufferstroken 2.0 aan te leggen op drie bedrijven in Gelderland. Zo konden verschillende ontwerpen worden getest. Een strook kan bestaan uit een eenvoudige aanleg (bijvoorbeeld een rij notenbomen) of meerdere rijen aangevuld met struiken. Welk systeem ook gekozen wordt, er moeten meer keuzes worden gemaakt: welke notensoorten (hazelnooten of walnoten), welke rassen, de plantafstanden (dus de aantallen bomen) en of er eventueel andere struiken komen die de biodiversiteit bevorderen. Zo kan per locatie worden bekeken hoe een bufferzone 2.0 zorgt voor zo veel mogelijk positieve effecten voor ondernemer en natuur.

Bijdragen aan ambities

- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Vergroenen en verfraaien van het boerenerf en het omringende landelijk gebied door introductie van een nieuw en eigentijds landschapselement
- Bijdragen aan biodiversiteit (zeker in combinatie met ondergroei) en verbetering van de waterkwaliteit
- Bijdragen aan klimaatadaptatie door CO₂-vastlegging in boom en bodem en klimaatmitigatie door schaduw en verkoeling
- Eenvoud is de kracht: creatieve en multifunctionele ruimte voor nieuwe (plantaardige) teelten toevoegen aan bestaande (reguliere) landbouw

Ingrediënten voor een goed proces

- Kiezen door ondernemers voor opnemers van bufferstroken op eigen gronden en in bestaande bedrijfsvoering
- Met deskundigen nadenken over plantsystemen en beplantingsplannen opstellen
- Met landschapsarchitect bufferstroken ontwerpen
- Doorrekenen op economische haalbaarheid
- Aanleggen en onderhouden van de bufferstroken 2.0
- Planten van aanvullende bloemenmengsels en andere struiken

Blik op de toekomst

- Meer ondernemers enthousiasmeren voor de bufferstrook 2.0
- Nadenken over publieke toegankelijkheid

Projectinformatie

Ligging in gemeenten

Brummen en Lochem
Onder andere nabij Brummen en Eefde

Periode van realisatie

2017 - 2019

Inzender

CropEye, netwerkorganisatie op het vlak van agribusiness, energie en water

Betrokken partijen

- LTO Noord
- Waterschap Rijn & IJssel

Ontwikkelaars

- MTS Breukink (melkveehouder)
- Ab Aalderink (akkerbouwer)
- Rene Lubberdink (veehouder)

Adviseurs

- CropEye
- Studenten Wageningen University en Research
- Boomkwekerij Herenland
- Hazelenotenkweker Feijen

Ontwerper

Buro Collou, tuin- en landschapsontwerp

Aannemer

Loonwerker en transport onderneming

Joop Sarsplein

Een nieuwe verblijfplek, sfeervol en flexibel, door sloop verloederd bedrijfspand. In de binnenstad van Doetinchem.

Een nieuw plein verrijkt de binnenstad

Centrum Doetinchem heeft een nieuw plein! Door sloop van een verloederd pand is ruimte gemaakt voor een sfeervol, flexibel horecaplein. Deze herkenbare plek draagt bij aan vergroening en levendigheid in de binnenstad, geeft lucht en ruimte en vormt een prettige koppeling tussen winkelen en horeca. Het plein is vernoemd naar Joop Sars, een rasechte Doetinchemmer die veel voor het culturele leven in de binnenstad heeft betekend.

Met de sloop van een kantoorpand in de binnenstad van Doetinchem ontstond ruimte voor nieuwe functies. Het pand, waarin voorheen de Gelderlander huisde, stond al enkele jaren leeg en deed afbreuk aan de omgeving. De ruimte is nu gebruikt voor een flexibel horecaplein, dat voor het grootste deel van het jaar dienst doet als terras. Het plein ligt tussen de Grutstraat en het Catharinaplein, en vormt daarmee de koppeling tussen winkelstraat en horeca.

De plek is van toegevoegde waarde voor de gehele binnenstad. Er is gezorgd voor een plek waar kleinschalige evenementen en optredens kunnen worden georganiseerd, samen met de aanwezige horeca. Gunstig voor ondernemers en het publiek. En er is een prettige, herkenbare en sociaal veilige route ontstaan, die het makkelijker maakt om verschillende rondjes door de binnenstad te lopen. Door groene plekken aan te leggen, zijn het leefklimaat en de biodiversiteit verbeterd. Het plein bevat diverse historische verwijzingen en een muurschildering, waardoor er ook buiten het terras-seizoen voldoende te genieten valt.

Prominent en duidelijk zichtbaar vanuit de Grutstraat geeft een stalen pergola maat en geborgenheid aan het plein. De pergola verwijst naar het gesloopte Gelderlanderpand. Centraal op het plein en deels onder de pergola liggen andere stenen dan op de rest van het plein. In deze bestrating is een historische plattegrond van de binnenstad te zien. Samen met het Stedsmuseum zijn er in deze plattegrond QR-codes verwerkt, die doorlinken naar historische informatie over de betreffende gemarkeerde plekken.

Op het plein staan verschillende bakken met bomen en vaste planten. Diverse gevels zijn voorzien van rekken en klimplanten. Samen met het groen op de pergola geven ze het plein een groene uitstraling.

Een belangrijke bijdrage aan de sfeer van het plein vormt de muurschildering die zich over bijna de hele lengte van het plein uitstrekt. Duidelijk zichtbaar vanaf het Catharinaplein staan drie stalen lessenaars met glas-in-lood ramen. Deze blikvangers nodigen de bezoeker uit het plein op te komen. De ramen zijn afkomstig uit het voormalige kantoorpand. Een krantenkast, met daarin een krantenpagina die doet denken aan de Gelderlander, geeft uitleg over het plein.

Bijdragen aan ambities

- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Door sloop van verloederde bebouwing letterlijk openbare ruimte toevoegen aan stedelijke structuur
- Aantrekkelijk maken van de plek door vergroenen en kunst in openbare ruimte en verwijzingen naar voormalig gebruik van de plek
- Levendig maken door meerdere functies aan het plein te geven, met creatieve oplossingen om aan tegenstrijdige wensen te voldoen; tijdelijk podium boven één van de plantenbakken of een zo maximaal mogelijk ruimtegebruik zonder het plein té stenig te maken
- Vanwege duurzaamheids- en circulaire kaders hergebruiken van aanwezige klinkers

Ingrediënten voor een goed proces

- Brainstormen (tussen wethouder en horeca-ondernemer) over waarde toevoegen voor de gehele binnenstad
- Vastgoed slopen met als doel ruimte terug te brengen; in een centrumgebied geen voor de hand liggende keuze
- Vormgeven aan plan- en uitvoeringsproces samen met betrokken ambtenaren, specialisten, ondernemers en omwonenden
- Op één dag in drie sessies kaders en ideeën voor de inrichting verzamelen
- Ontwerpen maken met daarin zoveel mogelijk alle wensen en ideeën verwerkt, met nodige (technische) creativiteit

Blik op de toekomst

- De directe omgeving van het plein mee laten liften met de nieuwe functies van het plein
- Verder versterken van de ruimtelijke structuur van de binnenstad
- Verder impuls geven aan het verblijfsklimaat (letterlijk en figuurlijk) van de binnenstad; zowel ruimtelijk als programmatisch, met oog voor duurzaamheid en klimaatadaptatie

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Doetinchem
In de binnenstad van Doetinchem

Periode van realisatie

2018 - 2019

Inzender

Gemeente Doetinchem

Betrokken partijen

- Initiatiefnemer Grandcafé - Stadsbrouwerij Hendriksen
- Stadsmuseum Doetinchem
- Diverse eigenaren, bewoners en ondernemers in de omgeving Grutstraat,
- Provincie Gelderland

Ontwikkelaar

Ingenieursbureau van de gemeente Doetinchem

Crescent Park

Een uitloopgebied van formaat waar natuur, recreatie en waterberging zijn gecombineerd. Aan de rand van de zuidelijk gelegen woonwijk Drielanden van Harderwijk.

Groene ruimte dient meerdere doelen

Om extreme neerslag op te kunnen vangen, was er een waterberging nodig in de nieuwe wijk Drielanden. Gemeente Harderwijk en Waterschap Vallei en Veluwe kozen ervoor om de waterberging te combineren met recreatie en ruimte voor de natuur. Met aandacht voor duurzaam bouwen: het park is grotendeels aangelegd met elektrische machines. Het resultaat is het Crescent Park. De unieke combinatie van natuur en wonen biedt een geweldige beleving voor jong en oud.

Het nieuwe stadspark, aangelegd met als belangrijkste doel waterberging, speelt in op klimaatverandering. Het gebied vangt regenwater op, waardoor de vijver niet altijd even groot en even diep is. Bij droogte is het belangrijk dat er steeds nieuw water wordt aangevoerd, zodat de waterkwaliteit goed blijft. Bij stilstaand water is dat niet het geval. Het oorspronkelijke wateroppervlak van de regenvijver is daarom verkleind, zodat ook bij droogte genoeg nieuw water wordt aangevoerd. Ook is de vorm van de vijver aangepast, zodat er geen 'dode hoeken' ontstaan waarin de stroming stilvalt. Daarnaast zijn de oevers natuurvriendelijk aangelegd, zodat er veel planten op kunnen groeien. Die voorkomen onder andere dat er bij droogte te veel fosfor in het water komt, wat slecht is voor de waterkwaliteit (bijvoorbeeld algengroei).

In het Crescent Park groeien veel verschillende bomen en planten. Er zijn vruchtbomen, eiken, dennen en berken geplant, maar ook moerascipressen, elzen en wilgen, bomen die natte voeten niet erg vinden. De struiken langs de snelweg zijn niet alleen mooi en goed voor de variatie aan planten en dieren, maar zijn ook een natuurlijk filter dat bijdraagt aan de binding van fijnstof en CO₂. De ingang aan de zuidkant van het park heeft een Veluws karakter met heide en pijpenstrootje met vliegdennen. De waterkanten hebben grotendeels een natuurlijk karakter. Er groeien veel soorten planten en daarnaast worden dieren een handje geholpen met onder andere een oeverzwaluwwand, een ijsvogelbroedwandje en een insectenhotel.

Maar het park is ook vooral bedoeld voor recreatie. Voor kinderen is er een speelroute met onder andere een gestrand piratenschip, kabelbaan en een unieke speeltoren met windmolen en glijbaan. Het eiland is niet alleen een speelplek, maar ook een vertrekpunt voor een wandeling door het hele park (4 km) of een klein ommetje. Voor de actieve buitensporter is een uitdagend obstakel parcours aangelegd, over de zuidflank van de geluidswal, door en over het water en door het elzenbroekbos. Er is aandacht voor hittestress bij zowel mens als dier: er is een hondenstrand en langs de randen van het park zijn verschillende (wandel)paden, omringd met bomen.

Bijdragen aan ambities

- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Realiseren van een fors recreatief uitloopegebied met verschillende functies voor omwonenden en andere bezoekers
- Het gebied aanzienlijk vergroenen en klimaat-adaptief maken; de beplanting zorgt onder andere voor een natuurlijk filter dat bijdraagt aan de binding van fijnstof en CO₂
- Voorzien in behoeften van verschillende doelgroepen en leefstijlen met aandacht voor sport en spelen

Ingrediënten voor een goed proces

- Samenwerken met verschillende partijen
- Uitvoeren van een integrale en ontwerpgerichte benadering
- Bewoners in een vroeg stadium betrekken bij ontwerp en inrichting om draagvlak te vergroten

Blik op de toekomst

- Aandacht besteden aan onderhoud en beheer
- Met groene ruimtes werken aan meerdere maatschappelijke opgaven

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Harderwijk
Aan de rand van Harderwijk

Periode van realisatie

2019

Inzender

Gemeente Harderwijk

Betrokken partijen

- Waterschap Vallei en Veluwe
- Bestaande en toekomstige bewoners

Ontwikkelaar

Gemeente Harderwijk

Adviseur

Adviesbureau Nelen en Schuurmans

Ontwerper

VIC Activating Landscapes

Hattermerpoort

In een groter gebied krijgt natuur meer ruimte, zijn er minder barrières en meer recreatiemogelijkheden. De Hattermerpoort ligt op het grondgebied van de gemeenten Heerde en Hattem.

Ecologische rijkdom door groene gebiedsontwikkeling

Hattermerpoort is het gebied tussen de Veluwe en de IJssel, ter hoogte van Hattem en Wapenveld. Doel van de gebiedsontwikkeling is om de ecologische verbindingzone te versterken, zodat dieren makkelijker van de Veluwe naar de IJssel kunnen trekken en omgekeerd. De zone is onderdeel van de robuuste verbinding van de Veluwe via de Sallandse Heuvelrug in Overijssel naar de achterliggende natuurgebieden in Duitsland. Er zijn betere doorgangen gemaakt en obstakels weggenomen. In de afgelopen jaren is in de Hattermerpoort meer ruimte voor natuur gemaakt. Nieuwe bosjes, waterpoelen en kruidenrijke graslanden zorgen ervoor dat er allerlei (zeldzame) planten en dieren leven.

Door het project Hattermerpoort hebben edelherten en ander wild van de Veluwe opnieuw de verbinding naar de rivier gevonden, om langs de IJssel naar voedsel te zoeken. Hattermerpoort – een gebied van bijna 2.400 hectare groot – is ook belangrijk voor (zeldzame) planten. Daarom zijn natuurwaarden hersteld en ontwikkeld. Daardoor sluiten de natuurgebieden beter op elkaar aan en is er een meer natuurlijke overgang tussen de droge Veluwe en de natte gebieden langs de IJssel.

Er is veel gebeurd in de Hattermerpoort. En dat begon al in een eerder stadium van deze gebiedsontwikkeling rond 2010. Ter hoogte van Wapenveld is over de A50 het ecodeuct Tolhuis aangelegd. Het ecodeuct is in 2012 geopend en wordt volop gebruikt, zo blijkt uit onderzoek. Ook in 2012 kocht provincie Gelderland het voormalige fabrieksterrein van de Berghuizer Papierfabriek (BPF). Dit biedt mogelijkheden voor natuur en economie. Onlangs is de warmtekrachtcentrale gesloopt en omgevormd naar nieuwe natuur.

Er is meer gedaan om de natuur meer kansen en ruimte te bieden: snelheidsbeperkende maatregelen op enkele doorsnijdende wegen, aankoop oud campingterrein, groene inrichting van Kibo-terrein en delen van het terrein van de voormalige Berghuizer Papierfabriek, betrekken van het aanwezige golf-terrein en de sportvelden in de ecologische corridor, verbeteren IJsseloever en passeerbare rasters op de stuwwal. Na een herstart zijn in de afgelopen vier jaar verschillende deelprojecten gestart, waarvan de meeste klaar zijn.

Een van de doelen was zorgen voor nieuwe natuur door landbouwgrond om te vormen. Er is geprobeerd dit vooral door agrariërs en particulieren te laten doen. In de Hoenwaard is 120 hectare landbouwgrond omgevormd naar natuur. Een groot deel daarvan wordt beheerd door de boeren. Soms wordt de grond afgegraven, zodat de grond verarmt en er een drassige omgeving ontstaat die aantrekkelijk is voor weidevogels.

Op de stuwwal zijn de naaldbossen omgevormd naar bossen met meer variatie. Daarnaast zijn de bestaande heidevelden via corridors met elkaar en met de Oldenbroekse Heide verbonden. De heidevelden en corridors zijn belangrijk voor kleine dieren, zoals hagedissen en vlinders. Voor de corridors zijn smalle stroken bos omgevormd naar heide. Op landgoed Petrea is de biodiversiteit versterkt en bij de Gelderkamp is het particulier natuurbeheer bevorderd.

Daarnaast is het gebied toegankelijker gemaakt voor bezoekers die er willen recreëren. Er is een recreatief fietspad in de Hoenwaard, tussen Vrieze's Erfgoed en het Kloosterbos is een trekpuntje aangelegd en door de uiterwaarden lopen verschillende klompenpaden.

Bijdragen aan ambities

- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Aaneengesloten natuurgebieden samenvoegen (in kader van ontsnipperen), inclusief omvormen van delen van voormalig fabrieksterrein naar natuur
- Barrièrewerking van wegen opheffen door ecoducten en snelheidsbeperkende maatregelen
- Ecologische verbindingen maken tussen de hogere stuwwal en de lager gelegen rivier (in groter verband verbinding met Salland in Overijssel en de natuurgebieden in Duitsland), inclusief faunavorzieningen
- Nieuwe natuur en natuurwaarden ontwikkelen op landbouwgronden
- Het recreatieve routenetwerk versterken

Ingrediënten voor een goed proces

- Vanaf 2005 het concept Ecologische Poort ontwikkelen en uitvoeringsprogramma (2010) opstellen met 28 deelprojecten
- Stil leggen van het proces rond de Hattermerpoort, door ontbreken van voldoende financiële dekking
- Inspanning voor Hattermerpoort hernieuwen en nagaan in hoeverre resterende projecten uit het oorspronkelijke uitvoeringsprogramma nog actueel zijn of moeten worden aangepast
- Projecten waarvoor draagvlak en financiering aanwezig is opnemen in uitvoeringsprogramma Hattermerpoort 2015 - 2019, in overleg met de gebiedspartners (keukentafelgesprekken)
- Samenwerkingsovereenkomst ondertekenen door stuurgroep Veluwekroon
- 11 deelprojecten uitvoeren door verschillende organisaties, overheden en inwoners; Natuur en Milieu Gelderland begeleidt deze projecten als gebiedsregisseur, in opdracht van provincie Gelderland

Blik op de toekomst

- Een fauna-uittreed-plaats (FUP) maken aan de oostkant van het Apeldoorns Kanaal ter hoogte van het voormalige BPF-terrein; voor veel dieren is het kanaal een onneembare barrière en de FUP moet dus geschikt zijn voor zowel groot wild (edelherten en reeën) als klein wild (dassen); de westoever is al een natuurvriendelijke oever
- Autoluw maken van de Kanaaldijk ten gunste van overstekende dieren
- Herontwikkelen van de kampeer- en recreatieterreinen Kromholt en Ennerveld

Projectinformatie

Ligging in gemeenten

Hattem en Heerde
Tussen Hattem en Wapenveld

Periode van realisatie

2015 - 2020

Inzender

Natuur en Milieu Gelderland

Betrokken partijen

- Gemeente Heerde
- Gemeente Hattem
- Waterschap Vallei en Veluwe,
- Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen
- LTO-Noord
- Rijkswaterstaat
- IVN
- Scholengemeenschap de Noordgouw
- Lokale organisaties en inwoners zoals:
- Vrieze's Erfgoed
- Stichting Recreatie Wapenveld
- Dorpsraad Wapenveld
- Ondernemersvereniging Wapenveld
- Uniek Parken BV
- Vereniging Landschap en Milieu Hattem
- Negen lokale grondeigenaren
- Provincie Gelderland

Adviseurs

- Cor Heidenrijk,
- Noppers Agrarisch Advies

Ontwerpers

- Philip Vencken, architect
- Studio Larkemika

Landgoed Grootstal

Landgoed neemt haar rol in de transitie van landbouw en onderhoudt de relaties met de nabijgelegen stad. Het landgoed ligt ten zuiden van Nijmegen aan de rand van de stuwwal.

Landgoed biedt voedsellandschap voor de 21^e eeuw

De grote maatschappelijke opgaven van nu, zoals duurzame voedselvoorziening, gezondheid en natuurbeheer, vragen om nieuwe relaties en samenwerkingsvormen tussen partijen en sectoren. Landgoed Grootstal slaat samen met eigenaren, gebruikers en genietters de handen ineen om met een integrale aanpak meer sociale, economische en ecologische waarde te creëren. Hiermee worden stad en platteland, sociaal en groen verbonden en ontstaat een samenhangend en toekomstbestendig voedsellandschap van de 21^e eeuw waaraan allerlei partijen meewerken.

De geschiedenis van landgoed Grootstal begint bij een van de eerste ontginningsboerderijen uit de late middeleeuwen op de zandgronden aan de rand van de Nijmeegse stuwwal. In het gebied was eeuwenlang sprake van gemengde bedrijvigheid in een kleinschalig kampenlandschap, ver weg van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de landbouw zich snel. In diezelfde periode trokken steeds meer mensen naar de stad, waardoor deze groeide tot aan het landgoed.

Aan de stadsrand van Nijmegen ligt een niet zo florissant landbouwgebied van 30 hectare. Daar ontstaat nu een nieuw cultuur- en natuurrijk voedsellandschap. In het ontwerp is gezorgd dat het gebied voortaan kan meegaan met hedendaagse ontwikkelingen door bijvoorbeeld ruimte te bieden aan creatieve labruimtes, kansen voor ondernemers, duurzaamheidsambities en participatieve recreatie. Om het landbouwgebied en het landgoed er weer bovenop te helpen.

Als alternatief en oplossing voor de boeren crisis, verlies aan biodiversiteit, en klimaatverandering bundelt landgoed Grootstal samen met gebiedspartners zeer diverse vormen van nieuwe grondgebonden landbouw. Zij vormen een transitiecollectief, dat samen met het landgoed werkt aan kringlopen en natuurinclusieve landbouw. De ondernemers op het landgoed staan in directe verbinding met de stad, de creativiteit en innovatiekracht van inwoners en hun netwerken. Ook voor inwoners is het landschap uitnodigend, prettig, gezond en inspirerend.

Landgoederen verbinden van oudsher allerlei groene, economische en sociale functies met elkaar. Samen zijn die meer dan de som der delen. Dit 'landgoedmodel' is toegepast op Grootstal en omgeving. Deze vorm van samenwerking levert waarde op. De afzonderlijke delen dragen daaraan bij. Niet altijd of alleen in geld, maar ook door gedeeld rentmeesterschap, waardentransacties, korte ketens of systeemdiensten. Vormen van nieuwe economie. Zo zijn op landgoed Grootstal gestart: de regeneratieve modelboerderij Bodemzicht, zelfoogstmoestuin Het Heerlijke Land, Voedselbos De Heerlijke Boomgaard en Slowfood Rijnzoet. Deze laatste is als een korte keten opgezet die ambachtelijke regionale producten onder de aandacht brengt en distribueert.

Om te zorgen voor de basisinfrastructuur van deze manier van samenwerken zijn twee multifunctionele gebouwen gebouwd. Het Paviljoen is de poort naar het landgoed en doet daarbij ook dienst als winkeltje. Het LAB is een duurzaam houten gebouw, bedoeld als spil voor innovatie en participatie in de landbouwtransitie van het landgoed en omgeving. Dit alles biedt mogelijkheden voor nuttige contacten tussen mens en natuur, tussen partijen en taken. Ook worden zo continuïteit en flexibiliteit gecombineerd, net als productie- en verblijfsruimten.

Bijdragen aan ambities

- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Het landgoedmodel een nieuwe invulling geven door aan te sluiten bij urgente maatschappelijke opgaven
- Toevoegen van eigentijdse en passende architectuur
- Het gebied verder ontwerpen aan de hand van de casco-benadering: een stevig en herkenbaar landschappelijk raamwerk dat ruimte biedt aan verschillende functies
- Nadrukkelijk zoeken naar en vormgeven van de relatie tussen stad en land
- Voldoende flexibiliteit inbouwen om in de toekomst pragmatisch en effectief te kunnen blijven reageren op nieuwe ontwikkelingen
- Continuïteit nastreven vanuit samenhang en in verbinding met de omgeving, zodat bestaande waarden niet verloren gaan

Ingrediënten voor een goed proces

- Opstellen Visie Landgoed Grootstal, verbinding tussen Stad en Land
- Intensief samenwerken met geestverwanten en andere bondgenoten en netwerken onderhouden
- Voeren van gebiedsdialog: samen met land-eigenaren spreken over het gebied en haar kwaliteiten, waarbij eigendomsgrenzen worden losgelaten
- Toegankelijkheid van het gebied en verbondenheid tussen boer en burger onderzoeken
- Inzetten op een ontwerpende benadering
- Voortdurend schakelen tussen verkennende en oplossende manieren van denken
- Ruimte, inspiratie en gastvrijheid bieden aan leerlingen, studenten, onderzoekers, ondernemers, bezoekers en afnemers

Blik op de toekomst

- Ontwikkelen van een klimaatadaptieve waterhuishouding, vijvers aanleggen en verbeteren van de landschappelijke inrichting rond het centrale hart van het landgoed
- Verduurzamen agrarisch gebruik door de pachters die (nog) niet actief betrokken zijn bij de transitie
- Een klompenpad aanleggen dat de diverse voedsel-initiatieven in het omliggende gebied verbindt
- De leegstaande manege hergebruiken
- Ten zuiden van Nijmegen een schakelzone tussen stad en platteland laten ontstaan, naar voorbeeld van Park Lingezege aan de noordkant
- Uitwerken en invoeren van een 'huisstijl'

Projectinformatie

Ligging in gemeenten

Heumen en Nijmegen
Ten zuiden van Nijmegen

Periode van realisatie

Vanaf 2014

Inzender

Landgoed Grootstal

Betrokken partijen

- Gemeente Nijmegen
- Gemeente Heumen
- Staatsbosbeheer
- Regeneratieve modelboerderij Bodemzicht
- Zelfoogst moestuin Het Heerlijke Land
- Voedselbos De Heerlijke Bosgaard
- SOIL4U
- Bewust Bodemgebruik
- Slow Food
- IVN en De Bastei
- RVN@ en de overige netwerken die zijn bestemd tijdens Nijmegen Green Capital 2018
- Slowfood Rijnzoet
- Radboud Universiteit en Radboud Universitair Medisch Centrum
- Kandinsky College

Adviseur

WING

Ontwerpers

- Bob Meltzer, architect van Het Paviljoen
- Henri Borduin, architect van Het LAB
- Arda van Helsdingen, landschapsarchitect

Idylles Park Lingezege

Zorgvuldig ingerichte plekken voor contemplatie. De idylles liggen verspreid in Park Lingezege, een eigentijds en multifunctioneel landschapspark midden in de Stadsregio Arnhem-Nijmegen. Nabij Arnhem en Elst.

Stille parels in Park Lingezege

Een idylle is een eenvoudige en landelijke, misschien wel romantische plek om fijn te vertoeven. Voor Park Lingezege zijn drie idylles ontworpen. Ze verwijzen naar berg, bos en water en zorgen voor een 'gedramatiseerde, verhevigde landschapsbeleving'. Deze landschapstuinen geven ruimte voor overdenking en verstillung, in contrast met het levendige landschap van Park Lingezege en al de dynamiek die daarbij hoort.

De berg-, water- en bosidylle hebben een contemplatieve binnenwereld waar de bezoeker zich kan onttrekken aan de dagelijkse drukte in het landschapspark. Op de grens van buiten naar binnen staat bij iedere idylle een toegangspoort. De idylles gaan over de verbondenheid met de aarde, de gang van het leven en de vergankelijkheid ervan. In het ontwerp voor de Bergidylle is een urnenmuur opgenomen. De Wateridylle bij De Rijkerswoerdse plassen is ook een herinneringsplek aan overledenen. De Bosidylle zoekt de verbondenheid met de grond door de contouren van het voormalige kasteel opnieuw zichtbaar te maken.

De Bergidylle verandert een lastige plek in Park Lingezege tegen de A325 in een rustplek voor recreanten. Langs de rand van de Bergidylle ligt een reeks van beboste eilanden, die een ecologische stapsteen vormen tussen de natuurgebieden van de Waal en de Rijn. De nieuwe grondvorm heeft een terrasvormige opbouw. Vanaf de poort leidt een route naar de top met de pergola, waar zicht is over het weidse komgebied. Een lange urnenmuur begeleidt de route. Aan de kant van de A325 vormt een sober vormgegeven talud een samenhangend geheel met de aangrenzende aanlanding van het viaduct.

De Wateridylle in deelgebied Het Waterrijk grenst aan de bosrand. In het hart van het perceel is een vijver uitgegraven. De gekartelde omtrek van het water herinnert aan de begreppeling van de op de zware komklei gelegen weide. De rond de vijver getrokken omloop biedt een weids uitzicht op de velden en moerasgronden langs de Linge. Aan de uiteinden van de kavel zijn terrassen die ruimte bieden voor beschouwing.

De Bosidylle is een ode aan de rijke geschiedenis van de plek. In de 13^e eeuw werd een kasteel gebouwd dat in de 17^e eeuw is vervangen door Huis te Ressen. Door de aanleg van snelwegen en het gebruik als opslagterrein raakte het terrein in verval. De Bosidylle haalt het terrein uit de vergetelheid. Innovatieve betonblokken laten de contouren en dikte van de voormalige kasteelmuren zien. Het geheel maakt deel uit van een natuurlijke wereld van een eiken-berkenbos, bloemrijk grasland en een bomenweide van hoogstamfruitbomen. Het voormalige gronddepot is verwerkt in nieuwe glooiingen. De geplante bomen en struiken staan om het gebied heen en schermen het af van de snelweg. Een ring van walletjes rond het vroegere kasteel zorgt voor een extra afscheiding. In de nieuwe bosrand ligt een halfronde zitplek, van waar je de toren van Ressen kunt zien. De entreepoort markeert de grens van de binnenwereld.

Bijdragen aan ambities

- Biodiversiteit
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Bijzondere plekken maken die uitnodigen tot bezinning
- Goed en uitdagend vormgeven van openbaar toegankelijke landschapstuinen
- Gelaagdheid in de tijd laten zien
- Gebruikmaken van herkenbare concepten en beeldtaal

Ingrediënten voor een goed proces

- Uitschrijven ontwerprijvraag om landschapskunst te stimuleren; de vraag was om in het uitgestrekte Park Lingezege plekken te ontwerpen met een bijzondere betekenis
- De ontwerpen voor drie landschapstuinen uitwerken met verschillende landschapsarchitectenbureaus
- Drie 'archetypische' plekken aanleggen

Blik op de toekomst

- Meer ruimte bieden aan uitschrijven van en deelnemen aan ontwerprijvragen
- Intensieve zorg besteden aan onderhoud en beheer van de landschapstuinen
- Meer 'place-making'-projecten beginnen in de Gelderse leefomgeving

Projectinformatie

Ligging in gemeenten

Lingewaard en Overbetuwe
Nabij Arnhem en Elst

Periode van realisatie

2013 - 2019

Inzender

Feddes/Olthof landschapsarchitecten

Betrokken partijen

- Gemeente Arnhem,
- Gemeente Lingewaard,
- Gemeente Overbetuwe
- Gemeente Nijmegen
- Bewonersgroepen

Ontwikkelaar

Projectbureau Park Lingezege in samenwerking met provincie Gelderland

Ontwerpers

- Winnaar ontwerprijvraag: Event Architecture
- Berg- en Bos Idylle: in samenwerking met Feddes/Olthof landschapsarchitecten,
- Water Idylle: in samenwerking met Veenbos en Bosch

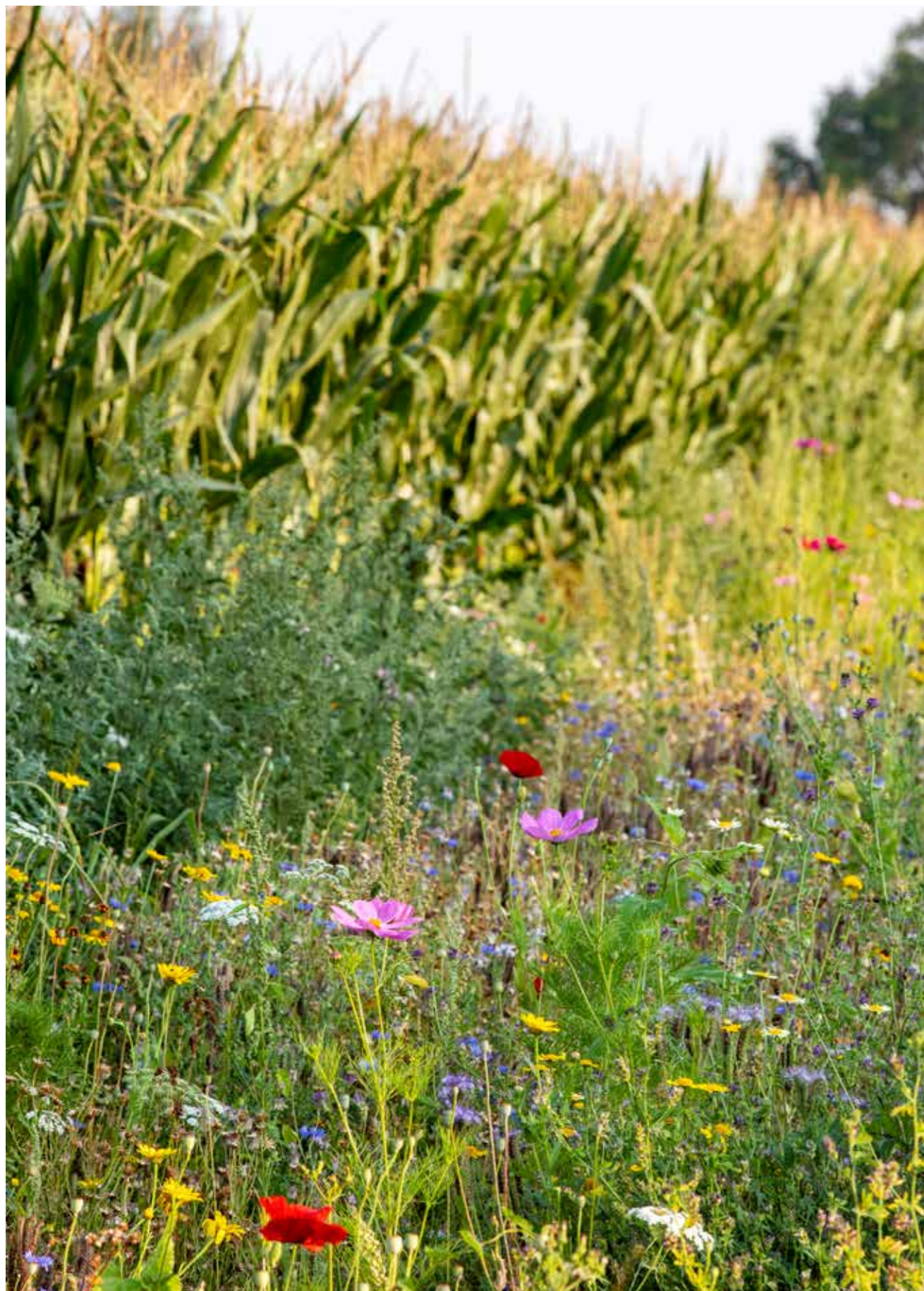

Herstructurering tuinbouw Bommelerwaard

Stap voor stap naar een leefbaar
landschap met perspectief voor
de tuinbouwsector. De hele
Bommelerwaard is daarbij in beeld.

Ontwikkelperspectief voor Bommelerwaard en tuinbouwsector

In de herstructurering van de tuinbouw in de Bommelerwaard komen vele ambities samen: concentratie van toekomstbestendige tuinbouw zorgt voor een beter economisch klimaat voor ondernemers, de verkeersveiligheid voor inwoners en bereikbaarheid van tuinbouwbedrijven is verbeterd en het is aangenamer wonen.

Van oudsher is de Bommelerwaard een relatief arm gebied tussen de rivieren Maas en Waal. Na de Tweede Wereldoorlog ontwikkelde de tuinbouw zich bij de dorpen (aardbeien, champignons). Decennia lang ging de ontwikkeling van de glastuinbouw verder (met name chrysanten). Resultaat: een grootschalige uitbreiding in open gebied en lichtuitstraling (hinder voor omwonenden). Tijd om orde op zaken te stellen: van verkrampte tegenstellingen naar een gezamenlijke duurzame toekomst!

Hiervoor is het Projectbureau Herstructurering Tuinbouw Bommelerwaard (PHTB) opgericht. Dit kreeg drie hoofddoelen:

- de glastuinbouw en paddenstoelenteelt in alle benoemde intensiveringsgebieden duurzame toekomstmogelijkheden laten behouden of geven (schaalgrootte, functionele inrichting, bereikbaarheid, landschappelijke inpassing, energie en water);
- de deelgebieden en omgeving voor bewoners leefbaar houden of leefbaarder maken;
- de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteiten in de deelgebieden en de Bommelerwaard als geheel versterken en benutten.

Deze doelen hangen nadrukkelijk met elkaar samen, omdat de aanwezigheid van glastuinbouw- en paddenstoelenbedrijven een grote impact heeft op de verkeersintensiteit en -veiligheid, en op de ruimtelijke kwaliteitsbeleving van het gebied.

Het PHTB begeleidt de tuinders bij hun ontwikkeling en de optimale benutting van de intensiveringsgebieden. Ook ziet de organisatie toe op een goede landschappelijke inpassing en verkeersveiligheid, inclusief beheer en onderhoud. De bedrijvigheid in de Bommelerwaard zorgt voor veel werkgelegenheid, maar dit brengt ook veel (vracht)verkeer met zich mee. Dus is gewerkt aan verbreding en aanleg van wegen, fietspaden ('geen tuinbouwvrachtverkeer en schoolfietsverkeer over hetzelfde asfalt') en rotondes om de Bommelerwaard veiliger te maken.

De Bommelerwaard maakt deel uit van het rivierenlandschap. Een landschap met dijken, bebouwde oeverwallen en open kompolders. Door de herstructurering ontstaat (weer) meer ruimte voor openheid en oude landschappelijke elementen, zoals zijvingen, dijken en wielen. De intensiveringsgebieden zijn landschappelijk ingepast door de aanleg van groenstroken, watergangen en natuurvriendelijke oevers. Inwoners en recreanten in de Bommelerwaard kunnen meer genieten van een 'compleet' landschap waar de tuinbouw onlosmakelijk mee verbonden is.

De uitvoering van de herstructurering vordert gestaag. Hoeveel kassen er uiteindelijk komen, is uiteraard afhankelijk van ontwikkelingen in de markt. Ongeveer 75% van de oude kassen is inmiddels gesloopt (einddoel 85,2 hectare in 2024). Ongeveer 33% aan nieuwe kassen is gebouwd in intensiveringsgebieden (einddoel 343,7 hectare in 2024). Een deel van de vrijliggende fietspaden is aangelegd, wegen zijn verbeterd of verbreed (zo'n 33% van de 35 km in 2024). Iets meer dan de helft (van de 28,8 km in 2024) van de maatregelen voor waterberging, landschappelijke inpassing en natuurvriendelijke oevers is gereed.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Ontwikkelperspectief bieden door aanwijzen van intensiveringsgebieden voor duurzame concentratie van grootschalige en toekomstbestendige tuinbouw; buiten deze gebieden is het beleid gericht op vrijwillige verplaatsing (of sanering)
- Wonen en werken in de Bommelerwaard (rond de intensiveringsgebieden) prettiger én verkeersveiliger maken en de bereikbaarheid van de tuinbouwbedrijven verbeteren
- Het landschap in de Bommelerwaard versterken en verbeteren door herstel van karakteristieken, meer groen in plaats van glas, biodiversiteit, water, amoveren van glas, intensiveringsgebieden landschappelijk inpassen
- De recreatieve waarde van de Bommelerwaard vergroten

Ingrediënten voor een goed proces

- Instellen van een projectbureau; een organisatie waaraan provincie Gelderland, gemeenten Zaltbommel en Maasdriel en waterschap Rivierenland deelnemen
- Met alle betrokken partijen samenwerken aan gebiedsontwikkeling met oog voor 'triple P' (people, planet, profit)
- PIP (Provinciaal Inpassings Plan) opstellen met daarin drie hoofddoelstellingen
- Per doel plan van aanpak opstellen dat afgestemd is met de betrokken partijen en hun jaarplannen (gemeenten, provincie, waterschap)
- Gedurende het opstellen en afmaken van het plan van aanpak per kern gebiedsavonden (participatie) houden
- Regelmatig overleggen met de sector en de dorpsraden

Blik op de toekomst

- Private partijen motiveren om tegen marktconforme voorwaarden mee te werken aan het landschappelijk inpassen van de tuinbouwgebieden
- De aandacht voor het stikstofvraagstuk vergroten, onder andere bij aanleg rotondes
- Bij afbouw van de gemeenschappelijke regeling (de herstructurering loopt tot uiterlijk eind 2024) de voortgaande herstructurering en verduurzaming van de tuinbouwgebieden blijven borgen; is daar voldoende ruimte voor bij de sector, welke partijen dragen daar actief aan bij en op welke manier?

Projectinformatie

Ligging in gemeenten

Maasdriel en Zaltbommel

Periode van realisatie

2011 - 2024

Inzender

Projectbureau Herstructurering Tuinbouw Bommelerwaard: PHTB

Betrokken partijen

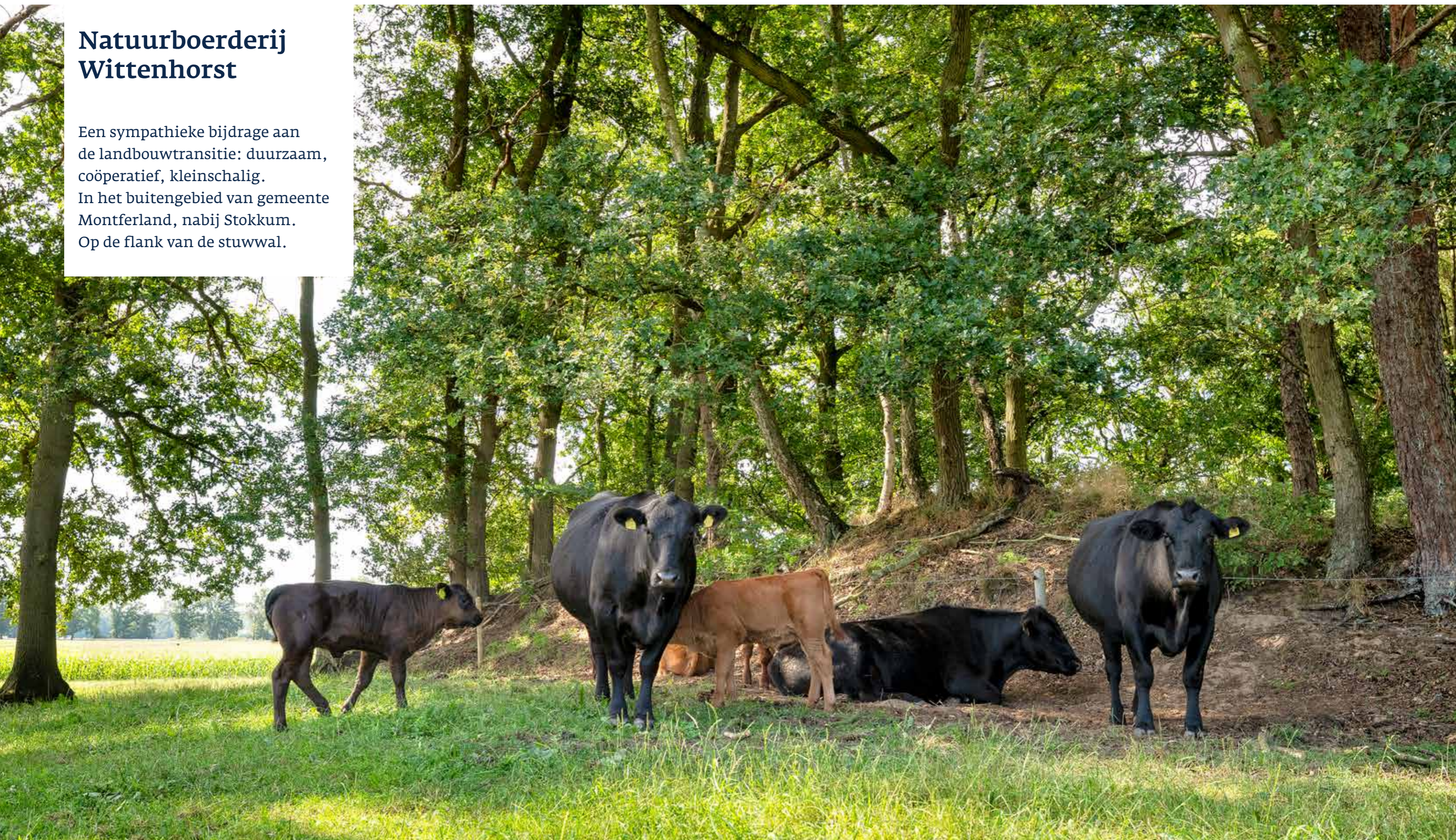
- Gemeente Maasdriel
- Gemeente Zaltbommel
- Dorpsraden
- Tuinbouwondernemers
- Grondeigenaren
- Inwoners
- Capreton: vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer
- Waterschap Rivierenland
- Provincie Gelderland

Natuurboerderij Wittenhorst

Een sympathieke bijdrage aan
de landbouwtransitie: duurzaam,
coöperatief, kleinschalig.
In het buitengebied van gemeente
Montferland, nabij Stokkum.
Op de flank van de stuwwal.

Natuurinclusief boeren tussen berg en broek

Op de natuurboerderij Wittenhorst wordt natuurlijk gewerkt en de biodiversiteit gestimuleerd. Kringlopen met betrekking tot water, energie en grondstoffen worden zoveel mogelijk gesloten; alles wordt zo veel mogelijk (her)gebruikt. In de voedselcoöperatie worden eieren, vlees, fruit en noten verkocht. Via lessen worden mensen bewust gemaakt van de manier waarop ons eten gemaakt wordt.

De boerderij is sinds 1850 in handen van de familie Wittenhorst en is sindsdien ontwikkeld tot een regulier rundveebedrijf. Tot een paar jaar geleden, toen het een natuurboerderij werd. De natuurboerderij met zijn kleinschalige gebouwen en percelen vormt een tijdsdocument in het landschap. Ingeklemd tussen het Bergherbos en de herverkavelde weilanden van het Stokkumer broek is het eigen karakter van de plek goed voelbaar.

Natuurboerderij Wittenhorst werkt volgens permacultuurprincipes, met respect voor mens, dier en aarde. Er wordt gebruik gemaakt van de hoogteverschillen in het landschap (vier meter). De natuurboerderij is gelegen aan een karakteristiek karrenpad dat vrij toegankelijk is voor wandelaars en fietsers.

Sinds 2019 lopen er Aberdeen Angusrunderen en Vredelingerkippen op de boerderij rond. Op dit moment eten de koeien het hele jaar van eigen gras en hooi. De kippen lopen vrij rond, maar worden bijgevoerd met biologisch kippenvoer. Door extensief beheer van de velden zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen, zijn er op de boerderij veel inheemse planten, kruiden en insecten. Een voedselcoöperatie verkoopt eieren en vlees, en ook noten en fruit van de bomen en struiken op het terrein.

Er zijn meer dan 1.000 bomen en struiken geplant, waaronder appel-, peren- en pruimenrassen. Naast de fruitgaard is een notengard aangelegd. Ook zijn er diverse andere inheemse soorten bomen en struiken geplant die goed zijn voor insecten en andere dieren. Na de ervaring met de warme en droge zomers van 2018 en 2019 zijn er Groasis-waterbakken bij de jonge bomen geplaatst. Er is begonnen de bodem van deze zeer arme zandgronden te verbeteren door groencompost en luzerne en andere klaver te zaaien als groenbemester.

Het voormalige varkenshuis (uit de jaren vijftig) is op een duurzame manier met hennepisolatie en leem omgebouwd tot mantelzorgwoning die later weer omgevormd kan worden tot drie pensionkamers voor vrijwilligers en cursisten. Het doel van de voedselcoöperatie en het pension is om mensen meer te betrekken bij de productie van hun voedsel. Mensen kunnen ook meehelpen op de boerderij. Het motto is 'Weet wat je eet'. Er worden ook lessen over biodiversiteit en permacultuur gegeven. En er zijn afspraken gemaakt met een ondernemer die op het terrein kindercoaching met paarden gaat aanbieden.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Regulier rundveebedrijf ombouwen naar een natuurboerderij
- Door natuurinclusief boeren bijdragen aan groener, rijker en duurzamer landschap: botanisch hooiland, kruidenrijke akkerranden, hakboutbos, hoogstamboomgaard en kleinschalige cultuurgronden
- Richten op verbeteren van de bodemkwaliteit
- Gebruikswaarde van boerenerf verhogen door nieuwe activiteiten als meewerkdagen, coachingssessies, educatief programma, rustpunt voor wandelaars

Ingrediënten voor een goed proces

- Nieuwe plannen maken voor de toekomst van het familie-erfgoed
- Deelnemen aan prijsvraag Brood & Spelen
- Samenwerken met verschillende disciplines
- Informatiebijeenkomsten organiseren voor mensen uit de buurt
- Voedselcoöperatie starten
- Werken met vrijwilligers
- Buurtbewoners en klanten op de hoogte houden met een nieuwsbrief

Blik op de toekomst

- De deel met natuurlijke materialen ombouwen tot energieneutrale educatie- en ontmoetingsruimte
- De bodem van de percelen verbeteren met groencompost/Bokashi en door nog meer groenbemesters te zaaien
- Biomassa vergroten door verdere aanplant met bomen, struiken en vaste planten waaronder aanplant van voedselbos en plukeilandjes
- Waterplan verder ontwikkelen om het systeem beter bestand te maken tegen droge periodes
- De kringlopen sluiten door zelf voer voor de kippen te telen
- In de voedselcoöperatie andere producenten van groente en melk aan laten haken
- In de open schuur een rustpunt inrichten dat aansluit bij het klompenpad, samen met onder andere 'Stokkum in het groen'; uitbreiden met theetuin

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Montferland
Nabij Stokkum

Periode van realisatie

2018 - 2020

Inzender

Natuurboerderij Wittenhorst

Betrokken partijen

- Gemeente Montferland,
- Vele vrijwilligers,
- Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Ontwikkelaar

Natuurboerderij Wittenhorst

Adviseurs

- Innoplant plantenteelt,
- Boomplantprogramma Heg en Landschap,
- Agroforestry netwerk Gelderland

Ontwerpers

- Giesen Architectuur,
- Hofstra Heersche Landschapsarchitecten

Aannemers

G. Polman Bouw

De Getijden

Door collectief particulier opdrachtgeverschap zorgen voor een eigentijds woonbuurtje, inclusief herbestemming voormalige school. Gelegen in het zuidelijk deel van Nijmegen.

Een woonbuurtje laat zien waar Nijmegen voor staat: groen, duurzaam en sociaal

De Getijden heeft 17 duurzame en levensloopbestendige woningen gebouwd in en om de Lourdesschool (1927) in Nijmegen. In de vorm van collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO) hebben de bewoners het initiatief genomen zelf vorm te geven aan hun woonwensen. Daarbij gedreven door het motto: 'wat goede burens voor elkaar doen', dat leidt tot een buurt 'waarin je elkaar kent en waar je samen dingen organiseert zonder elkaar op de huid te zitten'.

De deelnemers aan dit CPO-proces zijn allemaal eigenaar van hun woning in dit project en lid van Vereniging van Eigenaren De Getijden. Dit betekent dat ze als bewonersgroep het bouwen en ontwikkelen in eigen beheer hebben gedaan. Niet als professionele ontwikkelaars maar als betrokken bewoners, met intensief overleg en samenwerking in diverse werkgroepen. Zo konden ze hun woonwensen voor de toekomst zelf uit laten komen.

Het resultaat is een woonbuurtje met nieuwbouwwoningen en met woningen in de voormalige school, een historisch pand in de stijl van de Amsterdamse School. Het CPO heeft dit pand, op de lijst van cultureel erfgoed, van de sloophamer gered.

De nieuwbouwwoningen vormen samen een visuele poort op het cultureel erfgoed en de monumentale boom. In het ontwerp van de nieuwbouw komen diverse elementen uit de 'Amsterdamse School-stijl' terug. De woningen zijn levensloopbestendig gebouwd, hebben gemeenschappelijke ruimtes, en staan in een rolstoelvriendelijke omgeving.

De woonbuurt is bestand tegen het veranderende klimaat. Zeven monumentale bomen zijn blijven staan. Regenwater op het terrein wordt via een afwateringssysteem gezuiverd en in de bodem geïnfiltrerd, 24.500 stoeptegels zijn verwijderd, de parkeerplaatsen zijn waterdoorlatend.

De tuin vergroot de biodiversiteit door fruitbomen, klein fruit, heesters en planten die veel insecten en vlinders aantrekken. In het kasje, gemaakt van de gesloopte kas, worden plantjes gekiemd voor de biologische groentetuin. Samen met de groendaken op de nieuwbouw is het project een binnenstedelijke groene aanwinst. De woningen zijn gasloos en gebruiken luchtwarmtepompen. Onder andere 240 zonnepanelen voorzien de woningen van energie.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Maatschappelijk potentieel benutten in de vorm van collectief particulier opdrachtgeverschap
- Zorgen voor sterke betrokkenheid tussen bewoners en hun huis, tuin en (stedelijke) omgeving en met die omgeving een relatie aangaan
- Herbestemming zien als deel van de oplossing en daarmee cultureel erfgoed behouden en een tweede leven gunnen
- Op concrete schaal energietransitie, klimaatadaptatie en biodiversiteit aanpakken
- Met de architectuur aansluiten bij waar je voor staat en bij historische kwaliteiten

Ingrediënten voor een goed proces

- Als initiatiefgroep starten met het idee om zelf woningen te bouwen
- Plannen maken en uitwerken met de deelnemende bewoners en benaderde deskundigen
- Starten met bouwstichting De Getijden
- Samenwerken met gemeente, waterschap, provincie en vele anderen
- Werken met workshops, later met transparante en besluitvormende CPO-overleggen
- Tijdens de bouw communiceren met de omliggende buurt en met regelmaat (feestelijke) bijeenkomsten en activiteiten organiseren
- Woningen en gemeenschappelijke ruimtes opleveren
- Bouwstichting omvormen tot vereniging van eigenaren

Blik op de toekomst

- Continu de tuin en gebouwen onderhouden en de tuin verder ontwikkelen
- Activiteiten organiseren voor bewoners en diverse doelgroepen door werkgroepen van de vereniging
- Breder uitdragen van kennis, ervaring en idealen, door onder meer excursies in de woonbuurt
- Opgedane gespecialiseerde kennis delen, bijvoorbeeld op het gebied van opzetten van zogenaamde 'postcoderoosprojecten' (zonnepanelen) door VvE's

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Nijmegen

Periode van realisatie

2012 - 2019

Inzender

Vereniging van eigenaren De Getijden

Betrokken partijen

- Gemeente Nijmegen
- Provincie Gelderland

Ontwikkelaar

Bouwstichting De Getijden (Collectief Particulier Opdrachtgeverschap)

Adviseur

Bouwen in eigen beheer (BIEB)

Ontwerpers

- NEXIT architecten,
- INVO tuinontwerp en advies

Aannemers

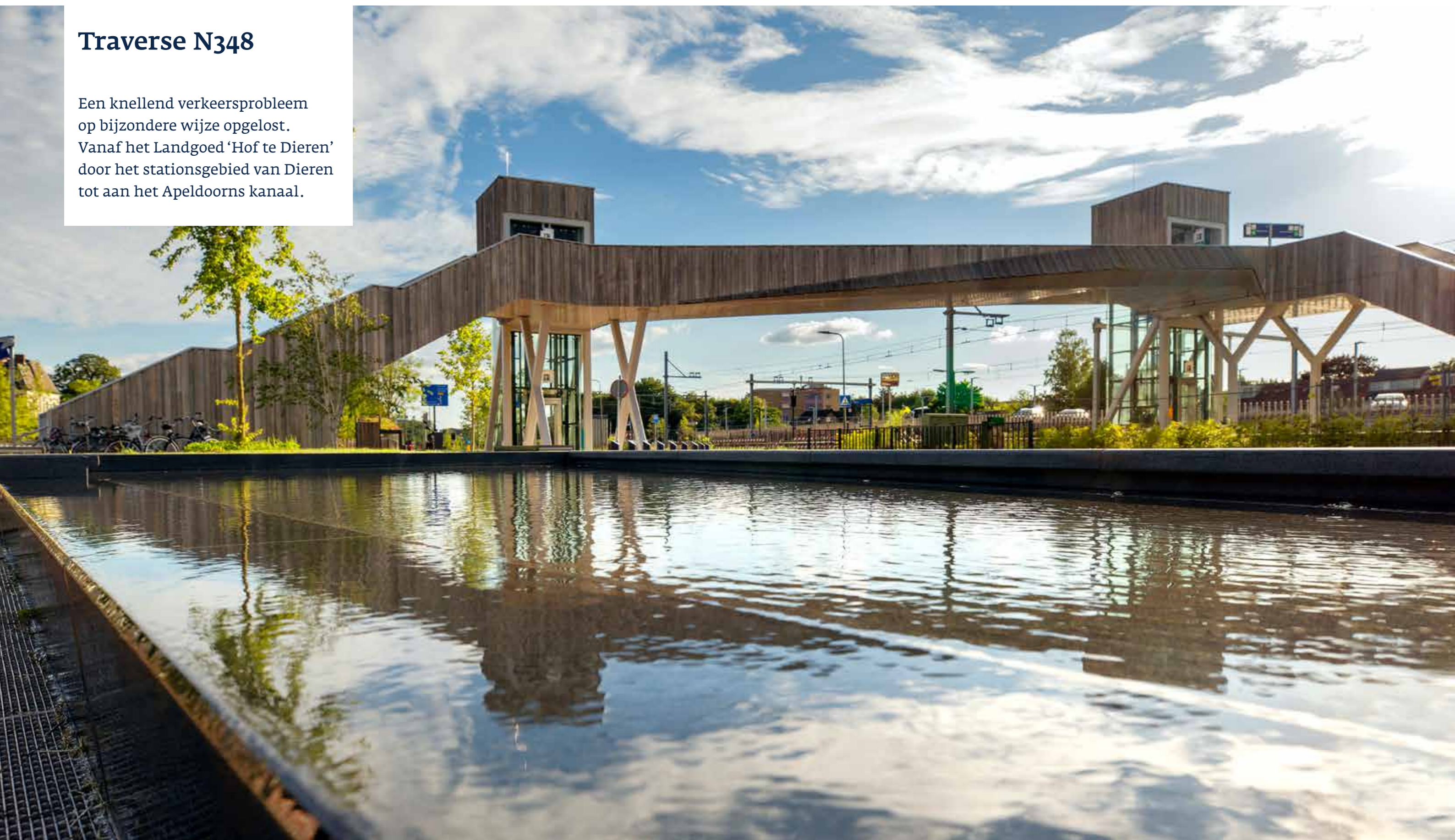
Gebroeders van Herpen

Traverse N348

Een knellend verkeersprobleem op bijzondere wijze opgelost. Vanaf het Landgoed 'Hof te Dieren' door het stationsgebied van Dieren tot aan het Apeldoorns kanaal.

Een knellend verkeersprobleem op bijzondere wijze opgelost

Het verkeer in en rond Dieren liep vroeger regelmatig vast. Het gebied rond de N348 door Dieren heeft de afgelopen jaren daarom een enorme transformatie ondergaan. Doorgaand en bestemmingsverkeer zijn gescheiden. Dit betekende een complete reorganisatie van de wegstructuur en omgeving. Een prachtige samensmelting van landschap, dorp en infrastructuur.

Dieren ligt prachtig tussen de Veluwe en de IJssel. Een aantal landgoederen die ooit in deze landschapelijk waardevolle zone zijn ontstaan, is er nog. Belangrijke (spoor)wegen liepen dwars door het dorp en autoverkeer was zeer dominant. Vanwege de kwetsbare landschappen aan de noord- en zuidkant kan het verkeer niet om het dorp heen worden geleid. Daarom is de bestaande (doorgaande) weg gedeeltelijk in een tunneltracé gelegd en gescheiden van het lokale verkeer. Met de aanleg van de Traverse is het aantal verkeersbewegingen niet afgenomen. Doordat de verkeersstromen nu anders lopen, was het wel mogelijk om het uiterlijk van de Traverse en de omgeving meer aan te laten sluiten op de lokale kwaliteiten en uitstraling van het dorp, de couleur locale.

Concreet betekent dit dat is gezorgd voor een groene, natuurlijke en tijdloze uitstraling, waarbij rekening is gehouden met de verkeerstechniek en verkeersveiligheid. Alle ruimtelijke, functionele, milieutechnische, cultuurhistorische en financiële aspecten hebben samen geleid tot een nieuw wegontwerp. Dit ontwerp stond niet op zich, maar had ook gevolgen voor de inrichting van de omgeving van de weg (aansluiting op bestaande infrastructuur, groenstructuur, inrichtingselementen, overgangen openbaar-privé, enzovoort).

De Traverse is een eigentijds stedelijk gebied geworden met diverse (infrastructurele) elementen en openbare ruimten. Opvallend is de verdiepte ligging van de A348 in een 650 meter lange open tunnelbak, met op maaiveld gelegen parallelwegen. Op twee plaatsen zijn lokale noord-zuidroutes hersteld door brede dekken in de open tunnel te plaatsen. Halverwege het tracé is de open tunnelbak over een lengte van 275 meter overdekt. Hier is het station op een ontspannen manier verbonden met de oude dorpskern. Het stationsgebied is ingericht als verblijfsgebied voor voetgangers en bus- en treinreizigers, onder meer door een voetgangersbrug die beide stationspleinen met elkaar verbindt. Deze passerelle vormt een 'beeldmerk' voor Dieren. Daarnaast zijn er passende parkeervoorzieningen voor auto's en fietsen.

Het materiaal en de detaillering van kunstwerken en infrastructuur hebben zoveel mogelijk een ondergeschikte en natuurlijke uitstraling gekregen. De bomen zijn schijnbaar willekeurig langs de Traverse geplaatst, alsof de weg er 'toevallig' doorheen snijdt. Waar de ruimte beperkt is, nemen begroeide geluidsschermen de groene uitstraling over. Kunstwerken vallen niet meteen op en zijn ondergeschikt aan de landschapsstructuur. Waar doorgaand verkeer overgaat in lokaal verkeer, verandert de bestrating van asfalt in elementenverharding, aansluitend op het verblijfsgebied van de kern van Dieren. Er is overal een natuurlijk of een natuurlijk verouderend materiaal toegepast.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Doorgaand verkeer en bestemmingsverkeer ontvlechten en Dieren-noord en Dieren-zuid verbinden
- De totale Traverse landschappelijk inpassen op lokaal niveau, passend bij de schaal van het dorp
- In stationsomgeving alle routes, functies en groene plekken aan elkaar verbinden
- Gebied uniek en herkenbaar maken door materiaalgebruik en uitstraling

Ingrediënten voor een goed proces

- Verkeerskundige varianten opstellen om doorstroming en verkeersveiligheid te verbeteren (15 jaar geleden)
- Varianten onderzoeken in Milieu Effect Rapportage
- Ambitiedocument ruimtelijke kwaliteit Traverse Dieren opstellen; zorgvuldig omgaan met de kwetsbare omgeving (cultuurhistorie, ruimtelijke kwaliteit, woonmilieu)
- Overleggen met bewoners en omwonenden
- Alle ambities samenvatten en vastleggen in ontwerphandleiding

Blik op de toekomst

- Het project een 'vliegwiel' laten zijn voor projecten rondom het stationsgebied die bijdragen aan de verbeterde verbinding tussen Dieren-noord en -zuid
- Het groen laten groeien; dan zal het verkeer minder dominant zijn en de biodiversiteit toenemen

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Rheden
In Dieren

Periode van realisatie

2015 - 2019

Inzender

Gemeente Rheden

Betrokken partijen

- Provincie Gelderland
- Pro Rail
- Inwoners van Dieren

Ontwikkelaars

- Provincie Gelderland
- Pro Rail

Ontwerpers

- Houtman + Sander Landschapsarchitectuur
- ArchitectenLab
- Onix
- Wurck

Aannemers

Besix, Hegeman en Mourik

PlantXperience Schoneveld Breeding B.V.

Hightech zaadveredelingsbedrijf
in een innovatief landschap.
In het buitengebied van gemeente
Voorst, nabij Wilp.

Innovatief teeltbedrijf, bloemrijk en gastvrij

Schoneveld Breeding is een bijzonder familiebedrijf dat nieuwe soorten en variëteiten bloeiende potplanten ontwikkelt en investeert voor de lange termijn. Denk bijvoorbeeld aan cyclamen (wereldmarktleider), primula's, ranonkel en campanula. Het bedrijf produceert zaden in Wilp en Tanzania en verkoopt deze wereldwijd. Op de nieuwe locatie is veel geïnvesteerd in duurzame groei, zowel bij de bouw als in alle productieprocessen. En er werd ook geïnvesteerd in de toekomst.

Schoneveld Breeding heeft onder de vlag van PlantXperience een hightech zaadveredelingsbedrijf neergezet. Drie hectares kassen. 150 ton staal. 10.000 ruiten, in totaal 20 kilometer aan gietwaterleidingen. En dat alles voor zo'n 250 medewerkers, waarvan 150 in Wilp en 100 in Tanzania, in een eigen tweede productielocatie.

De oorspronkelijke groentekwekerij ging van de derde generatie Schonevelds over naar huidig directeur-eigenaar Peter van de Pol. Hij heeft de laatste jaren gewerkt aan een bloemendroom op een nieuwe plek. Het hypermoderne tuinderserf op een ruime bedrijfskavel bestaat uit opvallende glazen bedrijfsgebouwen (de kassen), bedrijfs-woning, entree en parkeerplaatsen en groen ingerichte en representatieve buitenruimtes. Het geheel is in eigentijdse harmonie met de landschapsomgeving: een rijksweg, afvalverwerkingsbedrijf en afvalberg, maneges, boerenland en recreatieterrein.

Opvallend op het erf is het zogenaamde Stolpgebouw: een enorme, dubbel geïsoleerde glazen kas. In deze aaneengesloten ruimte bevinden zich vier afzonderlijke gebouwen en een binnenruimte. De gebouwen worden gebruikt voor diverse onderdelen van de bedrijfsvoering: werkplekken voor teeltgebonden functies, locaties voor zaadbewerking en -verwerking met diverse technieken, laboratorium-faciliteiten voor veredeling en selectie, toepassen van vegetatieve vermeerderingstechnieken en faciliteiten voor onderzoek en de zaadbunker. Maar ook receptie en kantine, kantoor-, vergader-, les- en ontmoetingsruimtes. Daarnaast maakt het ontwerp het mogelijk de ruimte op verschillende plaatsen te vergroten door uit- of aanbouw, zowel binnen als buiten de gevels.

In het gebouwdeel Kas Teeltvoorbereiding bevinden zich alle teeltondersteunende functies. Denk bijvoorbeeld aan de 100 % gesloten watergeefstelsel, kiemcellen, expeditie en ketelhuis met mogelijkheid tot uitbreiding voor een duurzame energievoorziening. Het gebouwdeel Productiekas biedt ruimte aan de teelt en veredeling van potplanten en bloemzaadproductie.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- 'Boerenerf 2.0' realiseren; integratie van een historisch boerenerf en hypermoderne kassen
- Landschappelijk inpassen op een ruime bedrijfskavel om de relatie tussen bedrijf en omgeving in harmonie te laten zijn, zelfs zo dat het 'meedoet' aan zijn omgeving
- Zorgen voor een hoge mate van toegankelijkheid en gastvrijheid en daaraan gekoppeld samenwerking zoeken met lokale partners en burens
- Vrijgekomen oude bedrijfslocatie geschikt maken voor wonen in het buitengebied

Ingrediënten voor een goed proces

- Hervestigingslocatie voor glastuinbouwbedrijven aanwijzen in regionale structuurvisie (rond 2005)
- Voornemen tot verplaatsen van productiecapaciteit van oude ('ruimtelijk op slot') naar nieuwe bedrijfslocatie (vanaf 2010)
- Een bouwteam samenstellen met diverse partijen en expertisen onder leiding van externe bouwmanager
- Nieuw 'Boerenerf 2.0' opleveren (2019)

Blik op de toekomst

- Samenwerken met Waterschap Vallei en Veluwe, ter voorbereiding van een revolutionaire waterfabriek naast Schoneveld (in 2021). Deze waterfabriek wint uit afvalwater grondstoffen terug en produceert zeer schoon (drinkbaar) water (de teruggewonnen grondstoffen kunnen in het tuinbouwproductieproces worden gebruikt als meststoffen); samen een programma opzetten voor onderzoek, onderwijs en innovatie
- Met afvalverwerker Attero, gevestigd naast het bedrijf, kansen benutten door samenwerking, bijvoorbeeld door inzet van restwarmte van Attero in de bedrijfsvoering

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Voorst
Nabij Wilp

Periode van realisatie

2017 - 2019

Inzenders

Gemeente Voorst en Schoneveld Breeding B.V.

Betrokken partijen

Attero

Adviseurs

- Van Dorp
- Peter Giezen bouwmanagement
- RHDHV
- Wolbert advies

Ontwerper

BDC Architecten

Aannemers

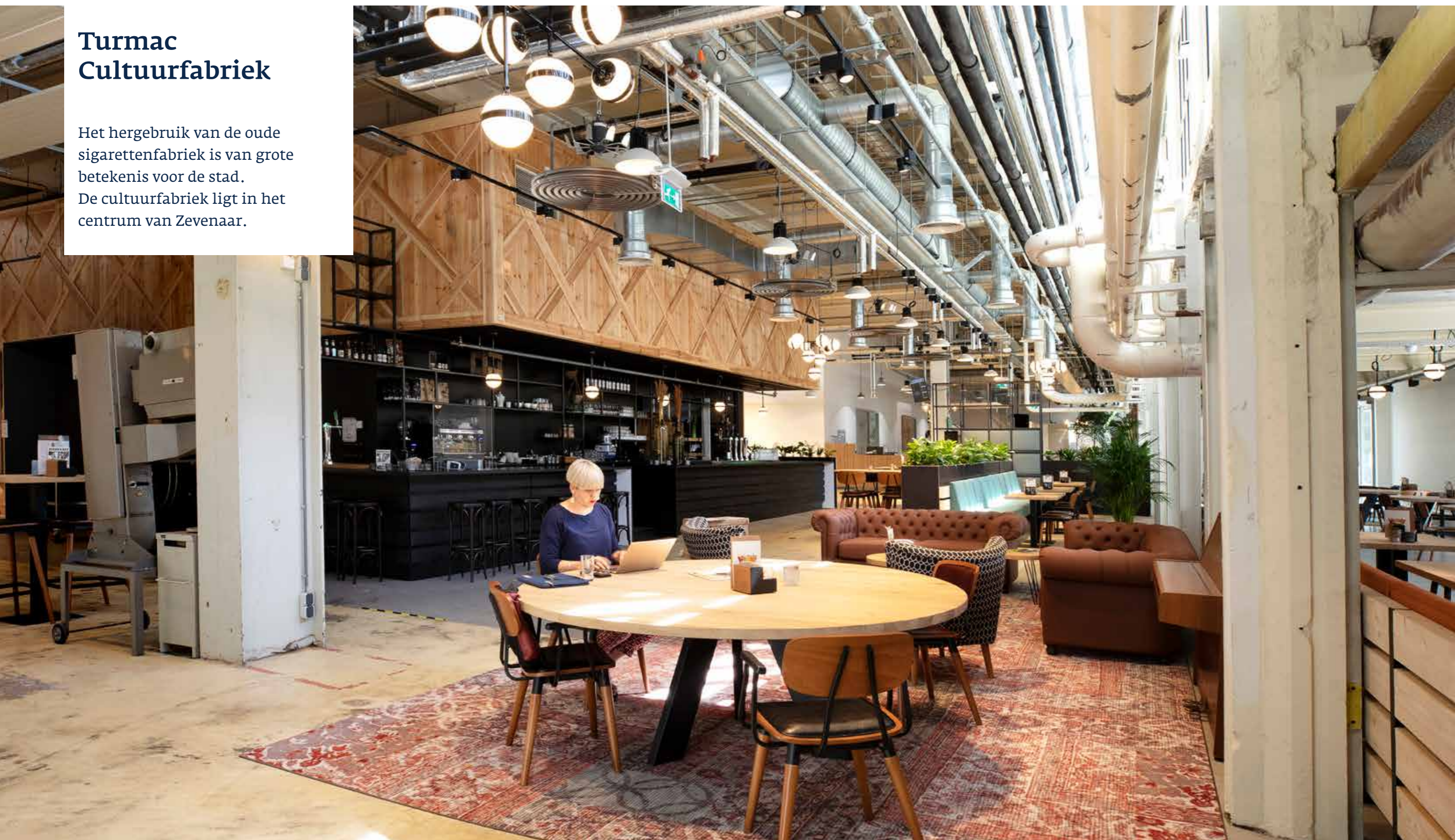
- Haafkes - Veldwachter
- Technokas
- Reko

Turmac Cultuurfabriek

Het hergebruik van de oude sigarettenfabriek is van grote betekenis voor de stad. De cultuurfabriek ligt in het centrum van Zevenaar.

Voormalige fabriek geeft nieuw elan aan de stad

De Turmac Cultuurfabriek is hét Podium voor samenwerking van Zevenaar en de Liemers. Deze voormalige sigarettenfabriek biedt nu ruimte aan een levendig cultureel-maatschappelijk aanbod. Kortom: een plek met historie die op een eigentijdse en duurzame manier samenwerking en ontmoeting stimuleert.

De Turmac is een begrip in Zevenaar en de Liemers. Sinds 1920 was hier een sigarettenfabriek gehuisvest die de grootste werkgever van de omgeving was. Vanaf 2008 is de fabriek gesloten en is gestart met de duurzame herontwikkeling van het terrein naar een nieuw stadskwartier waarbij de voormalige fabriekshal een belangrijke spilfunctie heeft gekregen, de Turmac Cultuurfabriek. Waar eens de geur van tabak overheerste, waait nu een frisse wind vol nieuwe energie. Met een cultuurfabriek wordt voldaan aan vier belangrijke uitgangspunten.

1 Behoud en de ontwikkeling van culturele en maatschappelijke dienstverlening

Turmac Cultuurfabriek draagt bij aan eigentijdse toegankelijkheid van onderwijs, zorg, welzijn en cultuur, voor zowel stad als streek, ondanks krimp en druk op sociale en culturele budgetten. Verschillende organisaties vestigen zich als partners in de Cultuurfabriek. Samen bieden ze sociale, educatieve en culturele programma's aan om een levendige lokale samenleving ook werkelijk levendig te houden.

2 Uitdragen van geschiedenis en cultuurhistorie

De fabriek is als werkgever zo belangrijk geweest voor zoveel mensen in Zevenaar en omgeving dat deze geschiedenis uitgedragen moet blijven worden. Vrijwel iedereen in de gemeenschap heeft een familielid dat hier gewerkt heeft, het is een levend stukje cultuurhistorie. De productiehal is een kenmerkend gebouw en werd in 2007 op de lijst van beeldbepalende naoorlogse monumenten gezet, de zogeheten Top 100 Nederlandse monumenten 1940-1958. De hal is open en ruimtelijk gebleven met lange zichtlijnen, grote daklichten, de stalen draagconstructie en de mooie hoogte. De oude fabrieksvloeren, de plafonds en de leidingen zijn er allemaal nog en materialen uit het BAT-complex en de omgeving zijn hergebruikt.

In het verleden waren in de hele fabriek gerenommeerde kunstwerken te zien om de productiviteit en arbeidsvreugde te verhogen. Deze Peter Stuyvesantcollectie was de grootste verzameling van naoorlogse en hedendaagse kunst die in Nederland is geveild. Gelukkig zijn ook een aantal werken geschonken aan gemeente Zevenaar en zijn deze later weer te zien in het gebouw.

3 Synergie, ruimte voor samenwerking en ontmoeting

Verschillende organisaties zijn niet alleen gehuisvest in het gebouw, maar werken ook samen. Het gaat om vooruitkijken naar de toekomst, om samen vooruitstrevende, duurzame en sociale programma's te maken die de leefbaarheid, 'bruisendheid' en vitaliteit van de gemeente Zevenaar en omgeving stimuleren. Het gaat om elkaar versterken, om synergie.

4 Duurzaamheid en energieneutraal

Het dak van de voormalige fabriek is benut voor zonnepanelen. De energie is niet alleen voor het pand zelf, ook omwonenden kunnen hier zonne-energie afnemen. Daarnaast is gebruik gemaakt van warmte-koude-opslag, waardoor de cultuurfabriek nagenoeg energieneutraal functioneert.

Bijdragen aan ambities

- Energietransitie
- Klimaatadaptatie
- Circulaire economie
- Economisch vestigingsklimaat
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Het vrijgekomen voormalig fabrieksterrein benutten voor een nieuw stadskwartier rondom het te behouden industrieel erfgoed
- Het gebied weer toegankelijk maken waardoor de leefomgeving sterk wordt verbeterd; wandelroutes over het terrein verbinden de stad met het buitengebied en het naastgelegen landgoed
- De voormalige fabriekshal verbouwen en kenmerkende elementen behouden; de oude sfeer is levend gehouden en aangevuld met nieuwe warme materialen, kleuren en plekken die de hal groots laten en intiem maken
- Een huis der gemeenschap bieden voor haar bezoekers om te 'zijn', op een bruisende plek, waar je anderen kunt ontmoeten in alle vrijheid

Ingrediënten voor een goed proces

- Productie van sigaretten in Zevenaar beëindigen door British American Tobacco (BAT) en overgaan tot verkoop van het gehele terrein en opstellen (2008-2012) aan drie partijen
- Onderzoeken door gemeente of verschillende partijen interesse hebben om (samen) een nieuwe invulling te geven aan de voormalige productiehal (gebouw 12); het zaadje voor de cultuurfabriek is gepland (2011)
- Gemeentelijke organisatie verhuizen naar HAL 12 en de aangrenzende kantoortoren (2015-2016)
- Vanaf 2016 de productiehal herstructureren en herinrichten (en herbestemmen) tot Turmac Cultuurfabriek
- Een partnerorganisatie opzetten met (veel) overleggen tussen partners, gezamenlijke ontwerpessies, informatieavonden voor omwonenden, aan de slag met verschillende werkgroepen
- De cultuurfabriek in fasen opleveren (vanaf 2017) en starten met een beheerorganisatie

Blik op de toekomst

- Het omliggende Woonpark BAT (ongeveer 200 woningen) ontwikkelen met verschillende woonmilieus
- Een goed draaiend en inspirerend programma verzorgen voor de royale Cultuurhal (450 m²) in de Cultuurfabriek; nu nog een ruimte zonder poespas, een ruwe hal voor evenementen, tentoonstellingen en beurzen, die vraagt om een creatieve en zinvolle invulling
- Ruimte maken voor kunst in de Cultuurfabriek

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Zevenaar
Nabij het centrum

Periode van realisatie

2015 - 2020

Inzender

Gemeente Zevenaar

Betrokken partijen

- Culturele instellingen: Kunstwerk!, Liemers Museum, Bibliotheek, Volksuniversiteit en Filmhuis Zevenaar,
- Streekarchivariaat De Liemers en Doesburg,
- Cultuurhistorische Vereniging Zevenaar (CVZ),
- Grand Café HAL12,
- Welzijnsorganisatie Caleidoz,
- Regionale Sociale Dienst de Liemers,
- STMR Sociaal Raadsliedenwerk,
- Omwonenden,
- Provincie Gelderland,
- VSB Fonds,
- Fonds voor Cultuurparticipatie.

Ontwikkelaar

Gemeente Zevenaar

Adviseurs

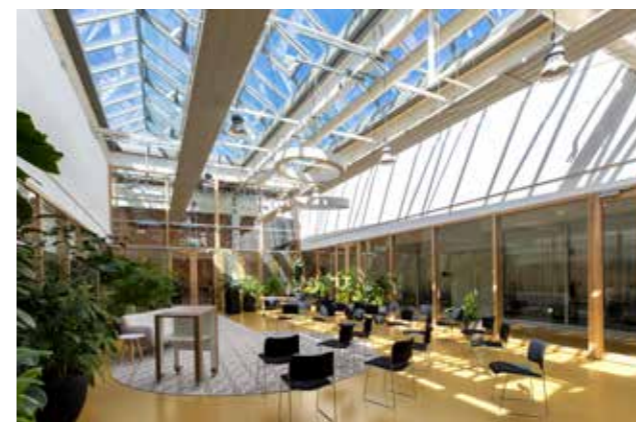
- Projectleiding Bureau Band,
- Gemeente Zevenaar

Ontwerpers

- Bureau Rowin Petersma, architectuur,
- Studio Groen+Schild, architectuur en interieur

Aannemers

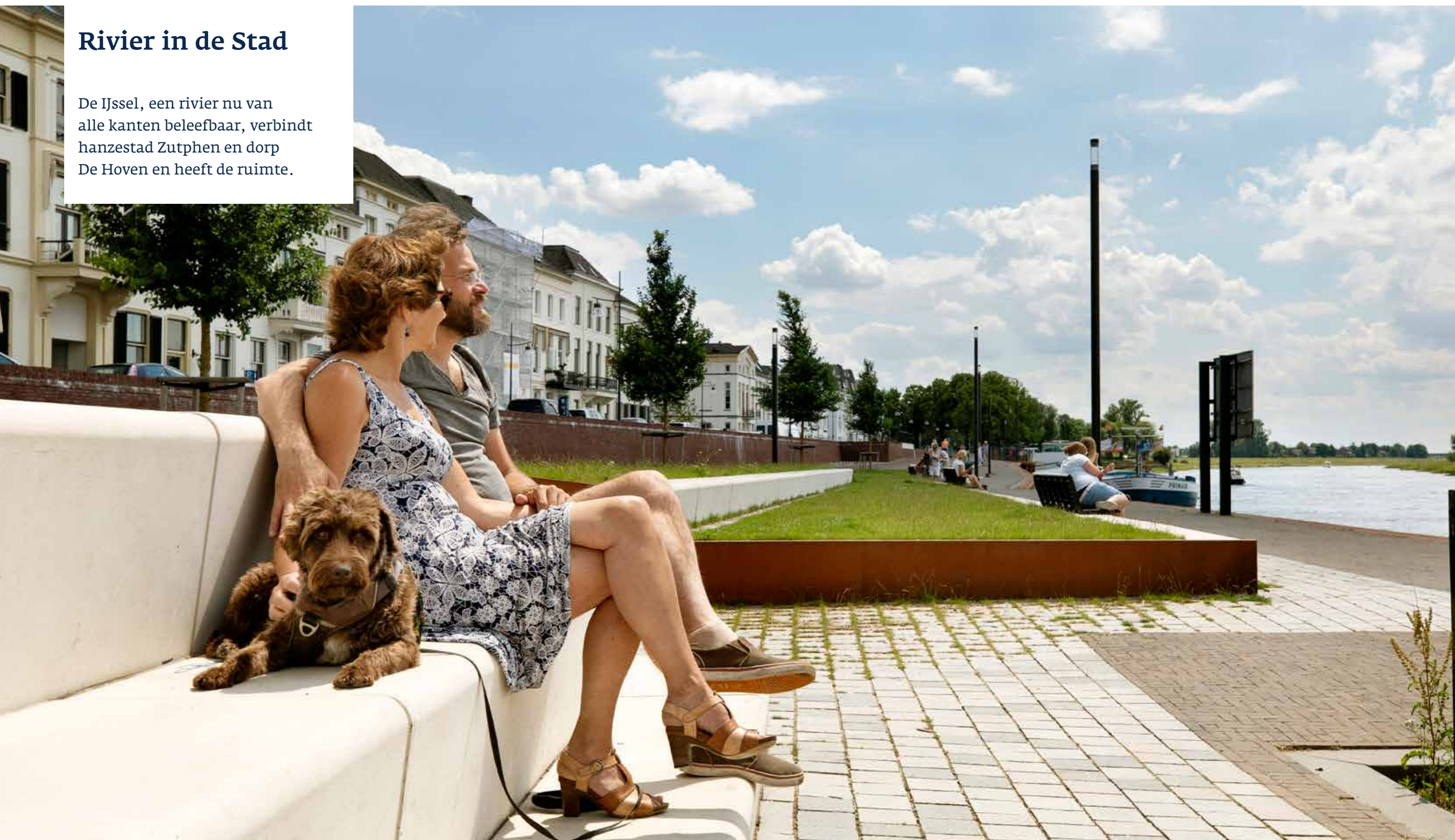
- WAM&vanDuren,
- BOAG Bouwmanagement,
- BinX Bouwtechniek

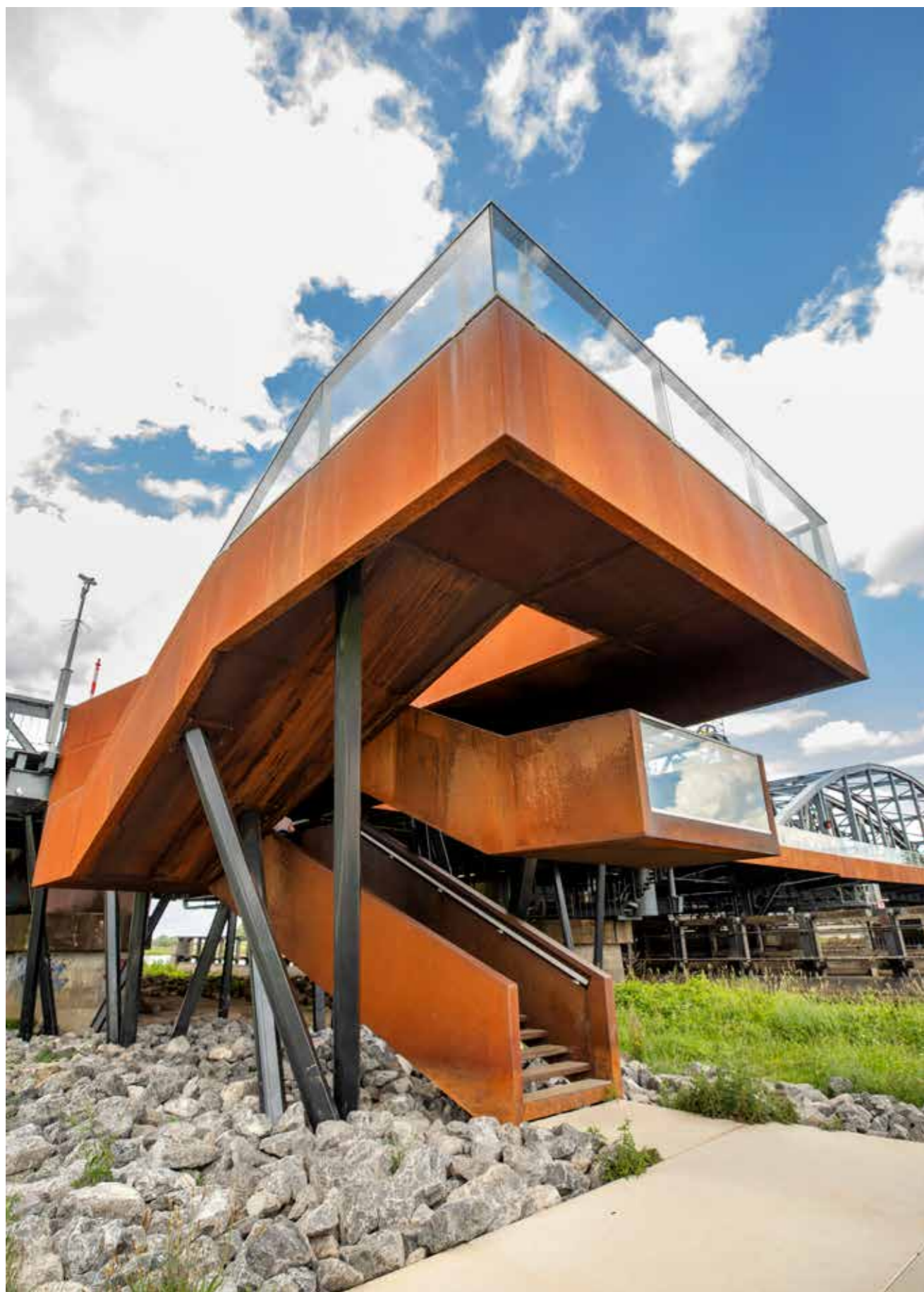

Rivier in de Stad

De IJssel, een rivier nu van alle kanten beleefbaar, verbindt hanzestad Zutphen en dorp De Hoven en heeft de ruimte.

Een rivierpark binnen handbereik van de stad

Rivier in de Stad is een gebiedsprogramma gericht op beleving van de stad Zutphen en de rivier de IJssel. Met verschillende projecten worden verbindingen gelegd tussen de historische hanzestad, de IJssel en De Hoven, het dorp aan de 'overzijde' van de rivier. Het gebied is in het westen begrensd door de bebouwing van De Hoven, inclusief de dorpsranden. Aan de oostkant loopt het vanaf de Noorderhaven tot en met de Vispoorthaven, inclusief rivierfront.

Doel van het programma is het stimuleren van stedelijke recreatie en toerisme, grotere waterveiligheid en meer ruimtelijke kwaliteit. De afgeronde projecten binnen Rivier in de Stad hebben het gebied een kwaliteitsimpuls gegeven.

Zo is de oude IJsselbrug gerenoveerd. Er is een nieuwe fiets- en wandelverbinding aan het oostelijke deel van de boog- en hefbrug gehangen, met daarbij een markante, lange zitbank over het water. De nieuwe duurzame verlichting verandert mee met de seizoenen.

Tichelbeeksewaard is omgevormd tot een robuust en natuurlijk rivierpark. Bezoekers kunnen er onder andere komen vanaf de IJsselbrug. Door de uiterwaard loopt een recreatief pad dat ook voor mensen in een rolstoel goed bruikbaar is voor een heerlijk rondje in de natuur, om te genieten van de weidsheid van de rivier. Deze ruimtebeleving met zicht op de stad wordt spectaculair ondersteund door stijlvolle zitplaatsen op de zomerdijk (met per zitplek een verwijzing naar de historie) en het zogenaamde stadsbalkon: een in de dijk verwerkte trap met daarboven een uitkijkpunt aan de kant van De Hoven.

Door parkeerplaatsen te verplaatsen naar een plek naast het station, is de IJsselkade nu een heerlijke boulevard om te vertoeven, flaneren of te wandelen. Het fietsverkeer is nu beter gescheiden van het autoverkeer. Door de herinrichting is de kade onderdeel geworden van het rivierpark, onder andere met verschillende 'bezienswaardigheden'. Tegelijk is de kade als waterkering versterkt.

Ook de Marspoortstraat en Groenmarkt (horecaplein) zijn opnieuw ingericht. Ze vormen een mooie verbinding tussen binnenstad en de heringerichte IJsselkade, en zijn ook zelf een fijne plek in de stad.

Met de komst van de rondweg N345 rondom De Hoven en de wijk De Teuge (in 2021) wordt gezorgd voor een groene dorpsrand De Teuge. Hier is een groene, avontuurlijke speel- en ontmoetingsplek gemaakt. De plek nodigt uit tot sport-, spel- en beleefactiviteiten en is ook toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Bijdragen aan ambities

- Biodiversiteit
- Economisch vestigingsklimaat
- Bereikbaarheid
- Woon- en leefomgeving

Toegewijd aan kwaliteit

Smaakmakers

- Een rivierpark tussen stad en dorp realiseren, met verhoogde biodiversiteit en recreatieve toegankelijkheid
- IJsselkade herinrichten tot flaneer- en verblijfsboulevard, door onder andere parkeren te verplaatsen naar nieuwe voorziening nabij het station
- 'Opnieuw' verbinden van beide oevers voor langzaam verkeer
- De zichtbeleving op stad en rivier op verschillende manieren verbeteren door plekken in te richten en gebouwde objecten te plaatsen

Ingrediënten voor een goed proces

- Logische vervolgstap zetten na projecten als IJsselsprong, De Mars/Noorderhaven en Binnenstadvisie (2007-2012)
- Gebiedsplan opstellen: integrale gebiedsontwikkeling van De Hoven, uiterwaarden en IJsselkade (2013)
- Een kwaliteitskompas samenstellen en gebruiken, waardoor projecten in ontwerp en materiaalgebruik een 'familie' van elkaar vormen
- Gebiedsprogramma (en programmteam) opstellen met afzonderlijke projecten
- Intensief samenwerken met relevante partijen
- Ontwerpers inzetten in voorbereiding op de uitvoering
- Uitgebreid communiceren met bewoners en ondernemers, inclusief samen schetsen en ontwerpen

Blik op de toekomst

- Tweede deel IJsselkade herinrichten (vanaf op te knappen waterspeelplaats tot aan IJsselbrug); langs de IJssel komen onder andere brede trappen die de rivier bij hoge waterstand ook iets meer ruimte geven
- Na aanleg rondweg N345 (2021) de Weg naar Voorst en Kanonsdijk herinrichten (dorpse weg met klinkerbestrating en laanbomen en ontmoedigen doorgaand verkeer)
- Routenetwerk van fiets- en wandelpaden ontwikkelen rondom De Hoven: een klompenpad en een recreatieve verbinding tussen Zutphen (en haar IJssellandschap) en de Veluwe
- Verder in de toekomst: IJsselkade tot aan de Noorderhaven verder inrichten

Projectinformatie

Ligging in gemeente

Zutphen
Tussen binnenstad en De Hoven

Periode van realisatie

Vanaf 2013

Inzender

Gemeente Zutphen

Betrokken partijen

Rijkswaterstaat, ProRail, Provincie Gelderland, Waterschap Rijn en IJssel, Waterschap Vallei en Veluwe, Rijksdienst Cultureel Erfgoed, Gemeente Brummen, Klankbordgroepen: bewoners, pandeigenaren en ondernemers, Wijkraad De Hoven, Bomenstichting Zutphen e.o., Vogelwerkgroep, Stichting Platform Gehandicapten en Chronisch Ziekte Zutphen, Stichting Landschapsbeheer Gelderland, Stichting Buurthuis De Hoven, Explosieven Opruimingsdienst Defensie

Adviseurs

Tauw BV, Roelofs advies en ontwerp BV, Nepocon ingenieurs & Adviseurs, Apcon BV, Projectburo BV, BDP., Witteveen+Bos, Arcx, BRO, Shinsekai, UUM (voorheen Het Noordzuiden),

Movares,

Agtersloot Hydraulisch advies, MASRO in samenwerking met Gerjan Broekhuis, Stichting Spoenk

Ontwerpers

Hosper, Studio DL, Moederscheim Moonen architecten, Bosch Slabbers Landschapsarchitecten, SAB Adviseurs in ruimtelijke ontwikkeling, Bureau Stoep, Twintig 10, Speelmaatje BV, Kragten, Anacon infra

Aannemers

- Combinatie NTP Infra BV / aannemersbedrijf De Klerk BV
- Ziut BV
- Damsteegt BV
- Pannekoek GWW BV
- TWW BV
- Van Mourik Beekbergen

Verantwoording en dank

De twintig projectteksten in dit boek zijn stuk voor stuk en grotendeels gebaseerd op de informatie die door de inzenders zijn aangeleverd via het provinciaal platform Sprekend Gelderland. De volgorde van de projecten is alfabetisch op naam van de gemeente waar het betreffende project in ligt. Betreft het meerdere gemeenten dan zijn die gemeenten eveneens op alfabetische volgorde geplaatst.

De selectie van de nominaties – van longlist naar shortlist – gebeurde door een selectiecommissie bestaande uit Carlien Bakker en Elbert van der Linden van de provincie Gelderland en Ko Jacobs, directeur van ArtEZ academie van bouwkunst in Arnhem.

Dank gaat uit naar de volgende instanties die samen met hun betrokken partners projecten hebben ingezonden Bosch en Slabbers, CropEye, Feddes / Olthof, Gemeente Aalten, Beuningen, Doetinchem, Harderwijk, Rheden, Voorst, Zevenaar, Zutphen, IVN, Kipster v.v., Landgoed Grootstal, Maatschap Ketelbroek, Natuurboerderij Wittenhort, Natuur en Milieu Gelderland, Projectbureau Herstructurering Tuinbouw Bommelerwaard, Stichting De Getijden en Stichting Natuurpark Kronenkamp. Dank gaat ook uit naar de inzenders van projecten die de shortlist niet hebben gehaald.

Tijdens de gebiedenparade in november – ditmaal niet een live-event van één dag maar twintig afzonderlijke digitale schermontmoetingen, verdeeld over drie dagen – hebben vertegenwoordigers van de projecten hun inzendingen gloedvol toegelicht en zijn met leden van de jury over de resultaten levendige gesprekken gevoerd. Met dank aan de juryleden voor de inspirerende beoordeling nadien.

De jury van de achtste editie van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit bestond uit:
Jan Terlouw *voorzitter, voormalig Commissaris van de Koningin van Gelderland*,
Ko Jacobs *directeur ArtEZ, academie van bouwkunst in Arnhem*,
Dennis Martens *landschapsontwerper, Buro L in O*,
Marinke Steenhuis *adviseur bij Bureau Steenhuismeurs*,
Leonie Wendker *adviseur bij KAW*.

Tijdens de digitale slotmanifestatie Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit op 18 december 2020 zijn de winnaars van zowel de vakjury als van het publiek bekendgemaakt.

Het juryrapport is in samenspraak met de leden van de jury opgesteld door Leonie Wendker.

Bijzondere dank gaat uit naar Ko Jacobs voor het schrijven van het essay, speciaal geschreven voor deze editie van de Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit. Naar Goedele Monnens voor de mooie fotografie en naar Mariël Hoogeslag en Harald Rieter voor de zorgvuldige en heldere vormgeving van het boek.

Vanuit provincie Gelderland hebben Doreen ter Beest, Ingrid Joppe en Elbert van der Linden hun medewerking verleend.

Als losse documenten zijn aan dit boek toegevoegd: het juryrapport Gelderse prijs voor ruimtelijke kwaliteit 2020 en de gids 'Verbreed je blik op je leefomgeving'.

